

Podiel otca vo výchove a v starostlivosti o dieťa v Európe a v Arabských krajinách

Bc. Daniela Chovanová

Diplomová práca
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Daniela Chovanová**
Osobní číslo: **H140549**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Podíl otce na péči a výchově dítěte v Evropě a v arabských státech**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti výchovy a rodičovství v evropské a arabské kultuře.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

AUGUSTYN, J.: Otcovstvo, Trnava: Dobrá kniha, 2002. 317 s. ISBN 80-7141-382-8.

KHIDAYER, E. : Arabsky svet, jina planeta? Praha: Mlada fronta, 2011, 192 s. ISBN: 9788020424952.

POTOČÁROVÁ, M.: Úloha otca a matky v rodine. In: Zborník referátov z konferencie. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo, 2003. 82 s. ISBN 80-968891-0-9.

YABLONSKY, L.: Otcové & synové, 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 220 s. ISBN 80-7178-075-8.

WALLERSTEIN, I.: Evropský univerzalizmus . Rétorika moci. Praha: Slon, 2008. 93 s. ISBN: 978-80-86429-81-6.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

1. prosince 2015

Termín odevzdání diplomové práce:

15. dubna 2016

Ve Zlíně dne 1. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně4.4.2016.....

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k větší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práca sa zameriava na podiel otca v starostlivosti a pri výchove dieťaťa v Európe a v Arabských krajinách. Teoretická časť je venovaná v prvej kapitole histórii otcovstva, rodovým stereotypom, mýtom o otcovstve a novým otcom. Druhá kapitola je venovaná arabskej a európskej rodine, ideálom rodiny podľa koránu a podľa biblie, polygamii a v poslednej časti sa hovorí o súčasnej arabskej a európskej rodine. Tretia kapitola uvádza rôzne výskumy týkajúce sa danej problematiky. Vo výskumnej časti bol použitý dotazník, prostredníctvom ktorého bol skúmaný podiel otca na výchove a starostlivosti o dieťa v Európe a v Arabských krajinách.

Kľúčové slová: starostlivosť, výchova, podiel otca, Európske krajiny, Arabské krajiny

ABSTRACT

The thesis is focused on participation of the father in child care and child-rearing in Europe and in the Arab countries . The theoretical part is devoted in the first chapter to the history of fatherhood , gender stereotypes , myths about fatherhood and a new fathers. The second chapter is devoted to Arab and European family , the ideal of the family according to the Koran and according to the Bible , polygamy , and in the last part talks about the current Arab and Europe family. The third chapter presents various researches on the issue. In the research part of the questionnaire was used , through which we examined participation of the father in child care and child-rearing in Europe and in the Arab countries .

Keywords: child care, child-rearing, participation of father, Europe countries, Arab countries

PodĎakovanie

Ďakujem PhDr. Helene Skarupskej, Ph.D. za pomoc, ochotu a cenné rady, ktoré mi poskytla v priebehu vedenia diplomovej práce.

Nie je nič zvláštneho na tom, že ťa milujem z celého svojho srdca, pretože to, že som otcom nemožno opomenúť. Príroda vo svojej múdrosti pripútala rodičov k dieťaťu putom neobyčajne silným.

Sir Thomas More, 1517

Prehlasujem, že odovzdaná verzia diplomovej práce a verzia elektronická nahraná do IS/STAG sú totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČASŤ	10
1.1 HISTÓRIA OTCOVSTVA.....	12
1.2 RODOVÉ STREOTYPY	15
1.3 MÝTY O OTCOVSTVE	17
1.4 NOVÍ OTCOVIA	19
2 ARABSKÁ A EURÓPSKA RODINA	22
2.1 IDEÁL RODINY PODĽA KORÁNU.....	25
2.2 POLYGAMIA	26
2.3 IDEÁL RODINY PODĽA BIBLIE.....	29
2.4 SÚČASNÁ ARABSKÁ RODINA.....	30
2.5 SÚČASNÁ EURÓPSKA RODINA	32
3 VÝSLEDKY VÝSKUMOVO ARABSKEJ A EURÓPSKEJ SPOLOČNOSTI	35
II PRAKTICKÁ ČASŤ	38
4 SPRACOVANIE A METODOLÓGIA VÝSKUMU	39
4.1 CIEĽ VÝSKUMU A VÝSKUMNÉ OTÁZKY	39
4.2 VÝSKUMNÝ PROBLÉM	40
4.3 VÝSKUMNÉ HYPOTÉZY	40
4.4 VÝSKUMNÉ METÓDY A ŠTATISKÉ SPRACOVANIA DÁT.....	40
4.5 VÝSKUMNÝ SÚBOR.....	41
5 VÝSLEDKY A OVERENIE HYPOTÉZ	42
5.1 PODIEL OTCA VO VÝCHOVE A STAROSTLIVOSTI O DIEŤA V RÁMCI CELÉHOVÝSKUMNÉHO SÚBORU EURÓPSKÝCH A ARABSKÝCH RODIČOV	42
5.2 PODIEL OTCA VO VÝCHOVE A V STAROSTLIVOSTI O DIEŤA V EURÓPSKÝCH KRAJINÁCH	47
5.3 PODIEL OTCA VO VÝCHOVE A V STAROSTLIVOSTI O DIEŤA V ARABSKÝCH KRAJINÁCH	52
5.4 ROZDIELY MEDZI EURÓPSKÝMI A ARABSKÝMI RODIČMI V PODIELANÍ SA NA VÝCHOVE A STAROSTLIVOSTI O DIEŤA.....	57
5.5 DISKUSIA A ZHRNUTIE EMPIRICKEJ ČASTI.....	70
6 ODPORÚČANIA PRE PRAX	72
ZÁVER	74
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	76
ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK	79
ZOZNAM TABULIEK	80
ZOZNAM OBRÁZKOV	82
ZOZNAM PRÍLOH	83

ÚVOD

Tému diplomovej práce sme si zvolili z dôvodu, že zdieľame názor s Badinterovou (2006, s. 72): „Dnes vieme, že ak si to okolnosti vyžadujú, muži sa vedia zhostiť materskej starostlivosti tak dobre ako ženy. Otec je rovnako citlivý, láskyplný a kompetentný ako matka, ak zmobilizuje svoju ženskú stránku. Na to však treba, aby žena oslobodená od mýtu inštinktu súhlasila s deľbou roly s otcom a aby sa otec nebál svojej materskej ženskosti.“

Vo svete sa začal používať pojem "nových otcov" na prelome 70-tych a 80-tych rokov. Otcovia začali byť pri starostlivosti o deti aktívnejší. Vplyvom rôznych ekonomických, socio-kultúrnych a politických faktorov došlo k významným zmenám v životných stratégiách mužov a žien, k ich väčšej individualizácii. Významnú úlohu zohráva najmä pozitívny vplyv vzdelania žien, ktoré dosahuje vo veľkom počte krajín sveta porovnateľnú úroveň so vzdelaním mužov. Základom uvedomelého želaného otcovstva je citová potreba muža prežívať otcovstvo ako intenzívny citový vzťah. Zároveň sa úspešné otcovstvo stáva pre čoraz väčší počet mužov zdrojom vedomia citovej spokojnosti, bohatstvom prežitého života. Vďaka tomu poskytuje otcovstvo úspešným otcom aj vedomie objektívnej zmysluplnosti ich života. Otcovstvo so všetkými jeho radosťami, ale aj ťažkosťami, starosťami, bojmi a úspechmi, by malo byť bytostnou túžbou každého otca. A to nezávisle od toho, či sa narodil a žije na Slovensku, v Egypte alebo v Nevade.

V prvej kapitole diplomovej práce sa venujeme histórii a vymedzeniu základných pojmov týkajúcich sa otcovstva. Venujeme sa tiež rodovým stereotypom, mýtom o otcovstve a pojmu noví otcovia. Obsahom druhej kapitoly je starostlivosť a výchova dieťa v Európe a Arabských krajinách. Pohľad na arabskú a európsku rodinu si približujeme sme zaedefinovali prostrednítvom ideálov podľa Biblie a Koránu, poslednú časť tvorí dnešná rodina. V tretej kapitole si bližšie priblížime jednotlivé výskumy na tému otcovstva, ktoré boli realizované. Vo výskumnej časti práce bude našim cieľom zistiť, akou mierou sa v súčasnosti podieľa otec na starostlivosti o dieťa vo všeobecnosti v porovnaní s matkou a aká je súčasná situácia otcovstva v Európe a v Arabských krajinách. Taktiež porovnáme situáciu v jednotlivých krajinách navzájom.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 OTCOVSTVO

„Existuje kultúrny tlak, ktorý drží mužov ďalej od bábätiek a malých detí?“

Antropologička Margaret Meadová (in Burgessová, 2004, s. 20) tvrdí, že žiadna rozvíjajúca sa spoločnosť, ktorá potrebuje, aby jej muži opúšťali domovy a pracovali pre ňu, nikdy nedovolí, aby sa jej mladí muži zblížovali s novonarodenými, pretože sa môže stať, že ak sa týto noví otcovia takýmto spôsobom pripútajú, nikdy svoju rodinu neopustia a nebudú môcť riadne plniť svoju úlohu.

Šulová (2005, s. 137) nepovažuje za prijateľný názor, že otec má v starostlivosti o dieťa iba úlohu pomocníka matky alebo je len nejakou menej dokonalou náhradou ženy. Podľa autorkinho názoru len rola otca dôležitá, pretože je špecifická a s rolou matky komplementárna.

Novonarodené dieťa zjavne inklinuje k matke. Je na nej závislé a podlieha jej suverenite. Otec však tiež zohráva v živote novorodenička dôležitú úlohu, postupne sú pre dieťa dôležití obaja rodičia. K podstate rodičovstva však okrem práv patria aj povinnosti (Možný, 2002, s. 132).

Otcovi nie je vo vzťahu k malému dieťaťu daná žiadna špecifická biologická ani sociálna rola. Pokiaľ však s dieťaťom trávi dostak času, vytráva sa medzi nimi väzba identická so vzťahom matka – dieťa. Takýto vzťah sa v batoliacom veku dieťaťa prejaví potrebou vzájomnej interakcie, potreby telesného kontaktu a vzájomným emočným pripútaním, pretože deti sú schopné k citovému pripútaníu k obidvom rodičom. Matky aj otcovia sa k svojim deťom dokážu správať rovnako kompetentne, ale otcovia tak činia menej často ako ženy. Na príčine je sociálna norma, ktorá určuje, že o dieťa sa v rannom veku stará matka (Vágnerová, 1999, s. 74).

Rodičia poskytujú svojmu dieťaťu v priebehu prirodzených spoločných aktivít ničím nezastupiteľný komplementárny model správania dvoch pohlavných pólov zastúpených v prírode. Akékoľvek nahradzovanie rodičov v prvých rokoch života komplikuje dieťaťu do značnej miery chápanie signálov, ktoré mu okolitý svet vysiela, ak mu nie sú vopred sprostredkované v prirodzenej interakcii s rodičmi. Môže sa javiť, že dieťa v podstate unesie akúkoľvek starostlivosť, ak je mu zaistené naplnenie jeho základných potrieb. Optimálne je však, ak je dieťaťu umožnený každodenný dostatočný styk s rodičovskou dvojicou, aby si postupne začalo formovať predstavu svojho vlastného pohlavia a

príslušnosť k určitému správaniu, viazanému na pohlavné špecifiká, ktoré mu každodenne predvádza svojim správaním (Šulová, 2005, s. 136).

Francúzsky filozof, sociológ a antropológ profesor Emile Durkheim už v roku 1892 predpokladal dnešnú „vzťahovú“ rodinu: *Ku svojej rodine máme pevný vzťah len preto, že máme pevný vzťah k osobe svojho otca, matky, k osobe svojej ženy a detí. Všetko však bolo inak v dobe, kedy vzťahy, ktoré pramenili z vecí, prevládali nad tými, ktoré vychádzali z osôb. V dobe, kedy celá rodinná organizácia mala predovšetkým udržať domáce statky v rodine, a kedy všetky osobné záležitosti sa v porovnaní s tým zdali nevýznamné* (De Singly, 1999, s. 11).

1.1 História otcovstva

Súčasná rodina má svoje dejiny. Durkheim (in De Singly, 1999, s. 10) uvádza, že rodina savyčleňovala postupne ako súkromný priestor, v ktorom mali členovia rodiny čím ďalej tým väčší záujem byť spolu, zdieľať určitú intimitu a mali záujem vytvárať medzi sebou kvalitné vzťahy narozdiel od rodiny v 16. a 17. storočí. Postupná separácia verejného a súkromného života pozitívne vplyva na rastúci význam citov v rámci vnútorodinných vzťahov. Funkcie nukleárnej rodiny, ktorú tvorí muž, žena, deti, žijúci v spoločnej domácnosti sa postupom času menili.

Burgessová (2004, s. 8) hovorí: *Archetypálny otec, tak ako ho poznáme, je kráľ, múdry starec, otec na nebesiach, ktorý predstavuje autoritu a objavuje sa ako protiklad matky.*

Parsons (in Renzetti, Curran, 2003, s. 213) sa zamerá na izolovanú nukleárnu rodinu, ktorá sa skladá z manžela, manželky a ich nezaopatrených detí. Izolovaná znamená, že rodina žije oddelene od iných príbuzných, napríklad od rodičov či súrodencov manželov, ale zároveň je izolovaná od zvyšnej rodiny aj finančne, čiže je samostatná, nezávislá aj po tejto stránke. Dnešná izolovaná nukleárna rodina prestáva vykonávať niektoré svoje doterajšie funkcie, napríklad výrobu oblečenia či potravy alebo vzdelávanie, pretože tieto funkcie prevzali verejné inštitúcie. Súčasná rodina má iba dve funkcie, a to zaisťuje primárnu socializáciu detí a stabilizuje osobnosti dospelých členov rodiny, ktorí tvoria spoločnosť.

V európskom staroveku bol za hlavu rodiny považovaný muž, uvádza Bedinterová (2006, s.19) a pokračuje, *Aténčanka alebo Rimanka mala celý život podriadené postavenie,*

rovnaký štatút mali aj deti. Zmena, ktorú by sme však mohli nazvať iba teoretickou, nastala Kristovým učením. Ježiš, ktorého posolstvom bola láska, hlásal, že otcovská autorita nebola ustanovená v záujme otca, ale dieťaťa, a že manželka – matka nie je otcovou otrokyňou, ale jeho družkou a teda manžel a manželka sú si rovní a majú voči svojim deťom rovnaké práva a rovnaké povinnosti. Hlásanie kresťanstva bolo síce voči ženám ústretové, skutočnosť však bola iná.

V 17. storočí bol otec považovaný, podľa vyššie uvedenej aurorky, za „božieho námestníka“ a zástupcu kráľa vo svojej rodine. Právne bol pre svoju rodinu všemohúci, všemocný a stelesnená dobrota (Bedinterová, 2006, s. 207).

Rovnaká autorka tvrdí, že od konca 18. storočia zaznamenávame značný nárast materskej zodpovednosti, čím sa postupne zatemnil obraz otca. Jeho význam a autorita, ktoré boli v 17. storočí také veľké, upadali, pretože tým, že matka sa ujala vedenia domácnosti, prebrala podstatnú časť jeho funkcií. Koncom 19. storočia vzniká tzv. kult materstva - presvedčenie, že na starostlivosť o deti a na ich výchovu sú vhodné výhradne matky. Vychádza z predpokladov, že žena je od prírody lepší rodič a matky sú dôležitejšie ako otcovia (Bedinterová, 2006, s. 207).

Podľa Možného (2006, s. 30) boli v 19. storočí dva hlavné zdroje teoretického myslenia o rodine západnej kultúry. Prvým bola inštituovaná historicko-právna škola, ktorá mu dala normatívny charakter. Na strane bolo druhej myslenie sociálnych kritikov a reformátorov, ktorí vychádzali hlavne z praxe. Najvýraznejší rozdiel medzi smermi bol v tom, akú rodinu mal ktorý v centre pozornosti. Kým inštitucionálna tradícia skúmala vyššiu a strednú vrstvu, reformátori upriamili pozornosť na rodinu z nižšej vrstvy, ktorá bola ohrozená industrializáciou, urbanizáciou a sekularizáciou.

So zánikom feudalizmu a začínajúcou industrializáciou sa mení aj rodinné právo. Príbuzenská rodina, v ktorej žili rodičia so ženatými synmi a ich rodinami pod nadvládou patriarchu, stráca svoje funkcie a rozpadá sa. V novom, civilnom práve, je venovaná hlavná pozornosť jednotlivcovi, ktorého sociálny status už nezávisí od jeho rodiny, ale od jeho vlastných schopností a výkonností. Stáva sa tak samostatným nositeľom rolí a právnych záväzkov. *Jednotkou stredovekej spoločnosti bola rodina, v spoločnosti modernej je ňou jednotlivec... pohyb pokrokových spoločností bol až doteraz pohybom od statusu ku zmluve* (Main in Možný, 2008, s. 31 – 32).

V 19. storočí podnikal francúz Frédéric Le Play (in Možný, 2008, s. 38-39) mnoho ciest po Európe a Ázii, pričom skúmal rodiny, ich spôsob spolunažívania, pretože rodinu

považoval, rovnako ako Comte a Spencer za základnú jednotku spoločnosti. Le Play na základe svojich monografií rozlíšil tri typy rodín, a to príbuzenskú, nestabilnú a rozvetvenú rodinu. Príbuzenskú veľkorodinu (*famille parentale*) identifikoval cestovaním po Oriente u Nomádov a u poľnohospodárov z východnej Európy. Jednalo sa o rodinu, kde všetci členovia pracovali spolu, bez nároku na odmenu, v prospech rodiny. Spolunažovalo spolu viacero generácií nukleárnych rodín, deti aj po sobáši zostávali žiť s rodičmi pod pravomocou najstaršieho orca, patriarchu. Stabilita príbuzenskej rodiny bola veľmi vysoká, podporovaní sú slabší členovia rodiny, materiálne i morálne. Nestabilná rodina (*famille instable*) vznikla podľa Le Playa ako následok industrializmu a individualizmu v bohatých vrstvách západnej Európy. Žijú v nej iba rodičia a slobodné deti. Dieťa po sobáši okamžite opúšťa rodičov a nemá voči nim viac žiadne povinnosti. Otcovská autorita v tejto rodine neexistuje, a preto podľa autora, mizne rodinná tradícia, morálka či sociálna autorita. Rodina je nestabilná a mnoho rodičov v starobe zostáva úplne opustených. Tretiu, rozvetvenú rodinu (*famille souche*) určil ako vzor pre sociálnu reformu, pretože je akýmsi kompromisom medzi dvomi extrémami, príbuzenskou a nestabilnou rodinou. Táto rodina sa vyskytovala prevažne v severnom Nemecku. Rodina žila väčšinou v rodinnom dome, keď sa najstarší syn oženil, zostal s jeho ženou a deťmi bývať u rodičov. Bol jediným dedičom majetku, mal však aj veľa povinností. Musel sa postarať o rodičov a všetkých slobodných súrodencov. Nerozdelený majetok bol základom pre dobrú morálku, poriadok, radosť z rodinného života a záujmu o mier a prospech spoločnosti.

Otcovia mali na starostizabezpečenie svojich rodín, ale málokedy o sebe premýšľali ako o rodičovi. Iba v prípade, že bolo potrebné obnoviť disciplínu u neposlušného dieťa alebo ako zdôrazňujú autori Sedláček, Plesková (2008, s. 30), ktorí uvádzajú, že 20. storočie prinieslo zmeny v otcovstve – na scénu nastupuje kult materstva, psychoanalýza a zabudnutý otec. Efekty zmien v rodinnom usporiadaní v dobe industrializácie pretrvávali ešte dlho aj v 20. storočí. Rodičovstvo bolo stále považované za niečo, čo robia ženy. Muži sa starali o zasvätenie dieťaťa mužského pohlavia do mužských aktivít, objavoval sa otec ako rodič. Navyše od začiatku 20. storočia boli všeobecné úvahy o rodičovstve významne ovplyvňované stále populárnejšou psychoanalytickou teóriou. Nasledovníci Sigmunda Freuda sa zaoberali vzťahom matky a dieťaťa. Urobili z tejto dvojice hlavnú tému svojich úvah, pričom otca často takmer obchádzali. Freud ho pôvodne vo svojich teóriách považoval za dôležitého činiteľa vo vývoji dieťaťa ako sociálnej bytosti. V centre záujmu boli najrannejšie fázy vývoja dieťaťa a tým pádom nevyhnutne aj symbiotický vzťah

matky a novorodenca. Psychická pohoda dieťaťa a jeho úspešný vývoj sa pre psychoanalýzu stal záležitosťou najrannejších - predovšetkým telesných – zážitkov novorodenca v jeho interakcii s matkou.

1.2 Rodové stereotypy

Neexistuje spoločnosť, v ktorej by všetci dospelí mali rovnaké práva a povinnosti. Inak povedané, sociálne rozdiely a nerovnosť sú univerzálnym javom. Rodové (gendrové) by sme mohli rozdeliť na dve základné skupiny. Sú to charakteristické biologické rozdiely medzi mužmi a ženami, pri čom sa používa výraz pohlavie. Pojmom rod označujeme rozdiely spoločenské a kultúrne. Gender môžeme najlepšie vyjadriť ako vzťah, muži sú definovaní vo vzťahu ku ženám a naopak, tento vzťah je v rôznych spoločnostiach vnímaný odlišne (Eriksen, 2008, s. 158).

Predstava tradičnej európskej rodiny je veľmi homogénna. Charakterizovať ju možno ako rodinu, kde muž a žena uzavrujú manželstvo a žijú spolu so svojimi deťmi v spoločnej domácnosti. Roly takejto domácnosti sú rodovošpecificky rozdelené. Otec spravidla pracuje mimo rodiny a matka sa stará o deti a domácnosť. Tento spôsob života nie je poznačený konfliktmi, každý prijíma svoju rolu, čo je základom harmónie tradičnej rodiny. Skutočnosť je však taká, že uvedený model rodiny bol od konca 60-tych rokov 20. storočia skôr výnimkou (Ondrejko, Majerčíková, 2006, s. 10).

Väčšinu základnej starostlivosti o deti vykonávajú matky a to aj vtedy, keď sú zamestnané na plný úväzok. Tento vzorec sa uplatňuje v tradičných aj novodobých domácnostiach. Niektorí muži tvrdia, že by privítali keby sa o deti mohli starať viac, ale ich hlavnou povinnosťou je finančné zabezpečenie rodiny, a tak majú menej príležitostí robiť toho doma viac (Shelton, Sharey, Walzer, Weisner in Renzetti, Curran, 2003, s. 234).

Ženy a muži sa správajú vzájomne viac menej odlišne podľa toho, aké predpisy a zákony, ktoré sú často nepísané, vládnu v danej kultúrnej a spoločenskej epoche. Môžeme sa stretnúť aj snáďom, že rozdielne spoločenské normy vychádzajú z biologických rozdielov medzi mužom a ženou, ale podľa Karstena (2006, s. 9) je to nezmyselné tvrdenie. Pohlavná socializácia sa začína v detstve, a to nielen v európskej kultúre.

Rodové úlohy nie sú určené rovnako vo všetkých spoločnostiach a kultúrach sveta, ani vo všetkých vrstvách a subkultúrami jednej spoločnosti, naviac sú historicky a časovo premenlivé. Patria sem predstavy o pozícii žien a mužov v rodine, o ženskej a mužskej

kráse, vlastnostiach alebo vhodných odboroch pre profesijné zameranie. Spoločensky definovaná charakteristika rodu nemusí zodpovedať psychickému a sociálnemu nastaveniu ani záujmom a potrebám každého jedinca. Problémom však je, že tieto premenlivé predpoklady vzťahujúce sa k rodu sú prijímané za všeobecne platné, správne, normálne a zakladajú sa na nich rozdielne prístupy k osobám ženského či mužského pohlavia. Ľudia často podliehajú tzv. rodovým stereotypom, teda zjednodušeným súhrnným popisom a pravidlám určeným ženám a mužom. Jedná sa často o predsudky a mylné predstavy o "správnom" či "prirodzenom" správaní a celkové zhodnotenie jedincov na základe ich príslušnosti k určitému pohlaviu bez hlbších špecifikácií toho, čo je týmto jedincom vrodené a čo získali výchovou. Aké sú ich individuálne vlastnosti, schopnosti, názory, predstavy o živote a pod. Pasca rodových stereotypov v rámci svojho plochého zjednodušovania v sebe nesie úskalia, a to radikálne oddelenie rodových znakov, teda víziu, že normálna a správna žena nevykazuje žiadne rysy mužstva a rovnako tak muž nevykazuje rysy ženské. Ďalší je predpoklad, že všetky príslušníčky a príslušníci jedného pohlavia zdieľajú v podstate rovnaké záujmy, hodnoty, potreby, životný štýl a pod., a tvoria tak akúsi ucelenú skupinu, ktorá nepripúšťa rôznorodosť. (Sedláček, Plesková, 2008, s. 8).

Z pohľadu Karstena (2006, s. 24), na rodové stereotypy možno nahliadať ako na celospoločenské poňatie ženskej roly v tradičných spoločenských inštitúciách, ktorými sú rodina, manželstvo a rodičovstvo. Pritom nejde len o individuálnu, ale i štrukturálnu úroveň očakávaní v spoločnosti. Ženám je pripisované správanie skôr mierne, citlivé, menej aktívne s väčšou účasťou na rodinnom živote. Sú empatické, pasívne, poslušné, ohľaduplné. Na druhú stranu, mužom sú pripisované typické mužské spôsoby správania ako sú agresivita, autoritatívnosť, ctižiadostivosť, tvrdohlavosť, racionálnosť.

Rodovú rolu a rodovú identitu si dieťa neosvojuje mechanicky od rodiča, ale tým, že sa s ním rôznymi spôsobmi identifikuje. V zásade sa dieťa chce rodičom podobať, a to ho motivuje, aby sa správalo rovnako ako oni. Dieťa sa zaraďuje do rovnakej skupiny, k rovnakému rodu ako rodič, a tým iniciuje určité mechanizmy správania, najskôr nevedome, neskôr vedome (Okleyová, 2000, s. 135).

V 50-tych rokoch minulého storočia zadefinoval Parsons (in Renzetti, Curran, 2003, s. 214) roly dospelých členov izolovanej nukleárnej rodiny. Inštrumentálna rodinná rola podľa autora v sebe sústreďovala vedúcu a rozhodujúcu právomoc. Vykonával ju ten z partnerov, ktorý rodinu ekonomicky zaisťuje – teda tradične manžel – otec. Matke

priradil expresívnu rodinnú rolu, čiže stará sa o domácnosť, deti a citové uspokojenie členov rodiny. Aj napriek tomu, že Parsons i ďalší uznávali, že mnoho žien, často vydatých a s malými deťmi, pracuje napríklad aj mimo domov tvrdili, že tieto ženy majú nižšie platy ako muži, a tak muž zostal v pozícii primárneho živiteľa rodiny. Tento pohľad na rodinu bol však neskôr ostro kritizovaný.

1.3 Mýty o otcovstve

Často sa stretávame s názorom, že starostlivosť o dieťa prislúcha žene, pretože ony sa rodia s materským inštinktom alebo že príroda to tak zariadila a že žena sa automaticky rovná matka. V 17. storočí sa objavila vo francúzskych mestách. V nasledujúcom storočí sa všeobecne rozšírila tendencia matiek opúšťať novorodencov. Historici skonštatovali, že pre tento jav sa našlo veľa ekonomických a demografických odôvodnení. Inak povedané, pud sebazáchovy zvíťazil nad materským inštinktom. Nastoľujú sa tak otázky: *Aký je to inštinkt, keď sa u jedných žien prejavuje a u iných nie? A skutočne treba všetky ženy, ktoré ho nepoznajú pokladať za abnormálne? Čo si myslieť o patologickom správaní, ktoré sa týka mnohých žien a pretrváva stáročia?* (Badinterová, 2006, s. 10).

Stretávame sa aj s názorom, že ženy sú k schopnosti starostlivosti o potomkov od malička vedené a vychovávané. Ale aj napriek takejto výchove sa matky, najmä prvorodičky, často stretávajú s neistotou a praktickú starostlivosť o deti sa učia "za pochodu". Ukazuje sa, že táto starostlivosť o deti nemusí byť ani tak inštinktívnou záležitosťou ako skôr otázkou každodennej praxe. Existuje tzv. mýtus prirodzenosti. Veľmi častým argumentom, ktorý má ospravedlniť rozdelenie úloh na muža-živiteľa a ženu-opatrovatelku, je odkazovanie k prirodzenosti tohto delenia. Sú to argumenty typu "odjakživa sa o deti starali ženy", "všade na svete sa matky starajú o deti " alebo "aj v prírode sa o mladé starajú vždy samice, zatiaľ čo samci lovia potravu " (Burgessová, 2004, s. 78 - 89).

Keď sa však pozrieme do iných kultúr alebo do prírody zistíme, že to tak jednoznačne nie je. V prírode totiž existuje naopak veľká rôznorodosť čo sa týka rodičovského správania sa. Existujú druhy, kedy sa samice aj samce v starostlivosti o mladé striedajú úplne rovnomerne. Touto starostlivosťou "pol na pol" disponuje viac ako deväťdesiat percent druhov vtákov. Ďalej môžeme v prírode nájsť príklady skupinovej rodičovskej starostlivosti, keď sa o mláďatá starajú všetci samce aj samičky jednej svorky zároveň, čo platí napríklad u vlkov. Rovnako tak sa vyskytujú napríklad, niektoré druhy tučniakov, kde o mláďatá starajú výhradne samce. Americký antropolog Barry Hawlett v 80tych rokoch

20. storočia skúmal 15 rokov kmeň lovcov – zberačov Pygmejov Aka. Domorodci žijú v oblasti tropického pralesa na severnej hranici Konga v izolácii, takmer nedotknutí západnou civilizáciou. Ukázalo sa, že Pygmejovia Aka sú v otcovskej starostlivosti o deti na veľmi vysokej úrovni. Otcovia trávia so svojimi deťmi veľa času, keď sa dieťa v noci prebudí, vstávajú k nemu a snažia sa ho upokojiť, napríklad tým, že často svojim deťom spievajú. Svoje deti kúpu, prebaľujú, pestujú ich v náručí priemerne dve hodiny denne. Batoľatá svojich otcov aktívne vyhľadávajú a otcov ich prítomnosť teší (Burgessová, 2004, s. 78 - 89).

Margaret Meadová v roku 1935 uskutočnila v kmeni Arapešov výskum, ktorý hovorí, že otec plní v starostlivosti o dieťa významnú úlohu. Meadová to vykresľuje ako nepretržitú každodennú starostlivosť o malé deti so svojou rutinou, so všetkými problémami i trápeniami. A arapešským otcom sa za to dostáva patričné uznanie. Dalo by sa povedať, že rola mužov, rovnako ako žien, je materská: „Otec pokojne leží vedľa novonarodeného dieťaťa a čas od času dáva matke drobné rady.“ Táto jednoduchá spoločnosť má na otázku deľby práce jednoznačnú odpoveď: varenie, nosenie dreva na kúrenia, plevanie záhrady a nosenie bremien je ženská práca. Príprava slávnostného jedla, nosenie prasiat a ťažkých klad, stavenie domu a lov je mužská práca. Starostlivosť o deti a výroba ozdôb – to je práca mužov i žien (Meadová, 2010, s. 68 – 72).

Stretávame sa aj s názorom, že otec je len akousi menej dokonalou náhradou či pomocníkom ženy v starostlivosti o potomkov. Jeho rola je však špecifická a s rolou matky komplementárna. V každom období vývoja dieťaťa prinášajú obaja rodičia určité dôležité aspekty správania a interakcií do celkovej mozaiky detského repertoáru. Špecifickosť otca je v tom, že napomáha socializácii dieťaťa svojim separačným vplyvom. On zaistuje prechod od dvoch (matka - dieťa) ku trom (matka – otec - dieťa). Je činiteľom roztržky, oddeľuje dieťa od matky čím s ním o ňu súperí, ale zároveň mu otvára cestu do sveta. Je sociálnym iniciátorom. Niektorí autori, napr. Cyrulnik, interpretovali dokonca otcovské vyhadzovanie dieťaťa dovýšky ako symbol hnacieho pohybu, oddialenia, objavovania, rizika. Otec sa prejavuje ako významný fenomén pri prijatí pohlavnej identity dieťaťa. Obaja rodičia majú charakteristickú vôňu, pokožku, spôsoby nosenia, takže dieťa od raného veku zažíva s oboma odlišnú skúsenosť. Už v prvých dňoch dieťa zapína iné svalové partie, ak má byť zdvihnuté otcom či matkou (Šulová, 2005, s. 137-139).

Predstava o tom, že mozog ženy a muža je rozdielny, je veľmi stará. V 19. storočí ľudia verili, že ženy sú menej inteligentné, lebo majú menší mozog. Keď sa ale zistilo, že podľa

tohto argumentu by mali byť slony vzhľadom k veľkosti svojho mozgu inteligentnejší ako muži, od tejto teórie sa upustilo. Iná teória v minulosti sa opierala o výpočet inteligencie z pomeru váhy mozgu k hmotnosti jedinca. Táto hypotéza však bola tiež odmietnutá, lebo sa ukázalo, že ženy by podľa nej mali byť inteligentnejšie ako muži. V dnešnej dobe už nájdeme veľmi málo vedcov, ktorí by tvrdili, že rozdiely vo veľkosti mužského a ženského mozgu súvisia s výškou ich inteligencie. Záujem o to, ako sa pohlavné rozdiely mozgu podieľajú na rozdieloch v mužskom a ženskom správaní, naopak neutícha. Ako zistil dr. Roger Sperry na konci 60-tych rokov 20. storočia, ľudský mozog je rozdelený na dve hemisféry, z ktorých každá zodpovedá za iné funkcie. Ľavá sa špecializuje okrem iného na jazyk a pravá na emócie. Bola vyvinutá hypotéza, že muži využívajú prevažne jednu časť hemisféry, zatiaľ čo ženy obidve (Renzetti, Curran, 2003, s. 77 – 78).

1.4 Noví otcovia

V priebehu 18. storočia, kedy sa v spoločnosti začalo rozširovať republikánstvo a sekularizácia, sa začalo otcovstvo otriasať v základoch. Riešenie ponúkol racionalistický filozof Jean Jacques Rousseau vo svojom mravoučnom románe Emil. V románe sa najdúcha Emila ujme postava príkladného otca, ktorý ho obetavo vychováva. Emilov záchranca je typ „nového otca“, je to vyrovnaný a rozumný muž, ktorý verí, že deti sa rodia dobré, ale aj napriek tomu je autoritatívny. Autor sa v knihe zaoberá výchovou dieťaťa od narodenia až po dospelosť (Burgessová, 2004, s. 17).

V poslednom čase sa čoraz viac volá po „novom otcovstve“. Ale to nenastane dovtedy, kým sa budú za predurčené k starostlivosti o dieťa považovať ženy. Ako sa môžu muži plnohodnotne starať o deti, ak sa predpokladá, že toho nie sú dosť schopní. Takýto „jav“ je skôr výnimočný. Až natolko, že sa za „otca roka“ vyhlási muž, ktorý sa po smrti svojej manželky sám stará o svoje dve deti v dojčenskom veku. Natíska sa úvaha, že ak takéto správanie je výnimočné, asi by sa považovalo za normu, ak by sa o ne starať odmietol. V prípade ženy, by sa takéto počínanie považovalo za samozrejmosť. Naopak, ak by sa o deti nebola schopná starať, považovalo by sa to z jej strany za „zlyhanie“, okolie by ju označovalo za „krkavčiu matku“. V tejto súvislosti vyvstáva otázka: „Je láska ženy k svojmu dieťaťu pudová?“ Ak áno, ako je možné, že toľko žien tento pud „neposlúcha“? Ak nie je láska k dieťaťu výsadou ženy, prečo by sa o dieťa nemohli starať aj muži? Mnohí z nich po tom naozaj túžia, cítia sa „okradnutí“ o účasť pri výchove (Bosá, Minarovičová, 2005, s. 17).

"Meniaci sa muži" sú predstavovaní predovšetkým ako otcovia, ktorí sa aktívne podieľajú nielen na výchove svojich detí, ale aj na starostlivosti o ne, na domácich prácach a činnostiach, ktoré sú s rodinou spojené, nepatria však k tým zábavným alebo príjemným. Všeobecnejšie je za tento typ muža považovaný ten, kto je tolerantný a ústretový k ženám, feminizmu, ale taktiež k ďalším inakostiam, napr. homosexualite. Objavujú sa aj texty prezentujúce výskumy mužov v profesiách spojených s ochranou životného prostredia. Podľa Coltrana leží kľúč k vyrovnanejším rodovým vzťahom vo vytrvalej spolupráci pri starostlivosti o deti a pri spravovanom majetku, a nie vo vypreparovane oddelených domén pre mužov a ženy. Zároveň sa dá predpokladať, že najpravdepodobnejšie sa do starajúceho sa rodičovstva zapojí muži s menej rigidnou predstavou o rodovo prijateľných a príslušných roliach. Takéto otcovstvo potom môže byť kľúčom k vyrovnaným partnerským vzťahom vo všeobecnosti, ale nie nevyhnutne (Hochschild a Machung in Sedláček, Plesková, 2008, s. 15).

Narodenie dieťaťa prináša do rodiny veľa radostí, ale aj starostí. Príchod dieťaťa naruší doterajší život novopečených rodičov. Menej spánku, ktorý je často prerušovaný, menej času na záľuby a naopak, potreba väčšieho množstva financií a viac povinností. Táto náročná situácia vo väčšej miere zasahuje matky ako otcov, ktorí sa na základnej starostlivosti o dieťa ako sú kŕmenie, prebaľovanie, kúpanie, podieľajú menej. A aj napriek tomu, že je dnes veľa otcov prítomných pri pôrode, a že muži sa za posledných 25 rokov zúčastňujú na starostlivosti o dieťa čoraz viac, prípady tzv. nových otcov, ktorí sa o deti starajú rovnakým dielom ako ich manželky, sú stále vzácne (De Vault, Sharey, Walzer in Renzetti, Curran, 2003, s. 233 – 234).

Na začiatku minulého storočia úplne nepredstaviteľné skutočnosti sú dnes celkom bežné: ženy študujú a vyučujú na univerzitách, obsadzujú pracovné miesta do tej doby vyhradené len mužom, objavujú sa vo vedúcich manažérskych pozíciách veľkých i malých firiem. Neprekvapujú nás ženy političky, vedkyne, športovkyne alebo ženy v armáde. Do veľkej miery sa ženám podarilo prekonať mnohé tabu a vstúpiť na "zakázané" územia mužov. Podarilo sa aj mužom zbaviť sa týchto tabu a vstúpiť do sféry tradične vyhradených ženám? Vstupujú muži do sféry starostlivosti o malé deti? Existujú takí muži. S láskou sa starajú o svoje deti, kúpu ich, prebaľujú, kŕmia a uspávajú. Kočíkuju ich a keď sú choré, sedávajú pri ich postieľkach a fúkajú im boliestky. So suverenitou, s ktorou tradične "správny chlap" vymení rozbitú žiarovku, títo otcovia prebalia či vykúpu svoju ratolesť. (Sedláček, Plesková, str. 6).

Prečo je dôležité, aby sa muž podieľal na starostlivosti o dieťa už od jeho narodenia? Karsten (2006, s. 124) vo svojej knihe hovorí, že v prvom roku rodičovstva sa veľmi často odohráva to, čomu odborníci (Olbrich a Bruderlt, 1995) hovoria „**plíživá erózia**“ partnerského vzťahu, tj. malé dieťa potrebuje nepretržitú starostlivosť a keď sa o neho stará len matka, nezostáva jej čas na muža, ktorý sa cíti zanedbávaný. Žena je nespokojná, lebo jej chýba mužova pomoc a podpora. Táto situácia často prináša nesúlad a konflikty do vzťahov. Zabrániť vzniku takejto situácie sa dá prostredníctvom pravidelnej komunikácie medzi partnermi, riešiť vzniknuté problémy a dohodnúť sa na kooperácii. Niekedy môže nastať ďalšia situácia, ktorej je na príčine žena. Muž sa od narodenia dieťaťa podieľa na starostlivosti, ale žena mu podprahovo dáva najavo, že nezvláda úlohy spojené so starostlivosťou o novorodenca tak dobre, ako ona. Muž potom môže stratiť záujem o „nejaké prebaľovanie alebo kŕmenie“. Často sa však sami muži radi zbavia každodennej rutiny, ktorá je spojená so starostlivosťou o dieťa, pričom sa vyhovoria na únavu po ťažkom dni v práci alebo jednoducho dospejú k názoru, že starať sa o kojenca je viac ženská ako mužská záležitosť (Karsten, 2006, s. 124).

Už dvadsať rokov počúvame o „**nových otcoch**“, ktorí svojim partnerkám stoja po boku, ako rovníocenní pri starostlivosti o deti (Karsten 2006, 125). Realita je však úplne iná. Nastala síce určitá zmena v postojoch, ale viac v rovine teoretickej ako praktickej. Dnešné ženy, aj keď majú po boku „**nového otca**“ stále zastávajú väčšinu povinností, týkajúce sa chodu domácnosti samé. Čo sa týka detí, noví otcovia naozaj trávia s deťmi viac času, ale skôr pri spoločných aktivitách a hrách, ako pri kŕmení alebo kúpaní.

2 ARABSKÁ A EURÓPSKA RODINA

Arabi su široké etnikum porovnatel'né napríklad so Slovanmi, súčasťou ktorého sú jednotlivé arabské národy, ktoré spája arabčina a náboženské vyznanie je väčšinou islam, čo však nie je pravidlom. Takisto Slovanov spája skupina príbuzných jazykov a kresťanstvo, čo sa ale v jednotlivých regiónoch môže líšiť. Arabi sú napríklad Egypt'ania, Maročania, Líbyjci, Sudánci, Jordánci, Katarčania, Ománci a ďalší. Je to podobné, ako keď v prípade Slovanov rozlišujeme Srbov, Rusov, Čechov, Slovákov, Poliakov, Chorvátov a ďalších. I keď jednotlivé etniká spájajú jazyk, územie, náboženstvo a iné, jednotlivé národy sa od seba odlišujú svojim dialektom, fyziognomiou, farbou pokožky, stavbou tela, mentalitou a pod. (Khidayer, 2009, s. 22).

Rodina je kultúrnym útvarom, ktorý spája ľudskú prirodzenosť, čiže biologické a fyziologické stránky človeka s určitými kultúrnymi hodnotami (Troeltsch in Nešporová, 2005, s. 3). Konceptiu rodiny ovplyvňuje hlavne kultúra, ktorá je tvorená náboženstvom, zvykmi, tradíciami, formou myslenia, poznávaním a pravidlami, čo platí nielen v spoločnostiach tradičných, ale rovnako aj v spoločnostiach moderných.

Najskôr sa pozrieme na normy náboženské. Aj v dnešnej modernej spoločnosti hrajú náboženské normy rolu, hlavne pre veriacich, hoci spoločnosť je už do značnej miery sekularizovaná. Často sú to normy, o ktorých pôvode mnoho jedincov neuvažuje, jednoducho ich považuje za správne. Európska spoločnosť bola storočia ovplyvňovaná kresťanstvom a aj napriek tomu, že si to nemusíme uvedomovať, zdieľame mnohé normy a hodnoty s týmto náboženstvom. Ešte výraznejšie sa náboženské normy uplatňujú v arabských krajinách, kde nedošlo k takému výraznému vylúčeniu islamu z verejného života. Konceptia rodiny ovplyvnená kresťanstvom a islamom si je v mnohom podobná, čo má za následok, že obidve náboženstvá sú založené na judaizme. V európskom prostredí je rodina od 19. st. vnímaná v užšom slova zmysle, teda ako rodina nukleárna rodič/rodičia a dieťa/deti, zatiaľ čo v arabskom prostredí sú stále významné širšie rodinné väzby a do rodiny sa bežne zahŕňajú aj starí rodičia, strýkovia a tety, sesternice a bratranci zo strany obidvoch rodičov.

Tento základný rozdiel v poňatí rodiny môže mať v praxi vplyv na zapojovanie jednotlivých členov do fungovania rodiny, napríklad pri výchove detí. Obidve náboženstvá považujú rodinu za dôležitý prvok spoločnosti a stanovujú pravidlá, podľa ktorých sa má rodinný život odvíjať. Model otca – chlebodárcu a ženy – zodpovednej za domácnosť sa

prejavuje tak v Biblii ako aj v Koráne. Tento pretrváva do značnej miery dodnes, napriek tomu, že mnoho žien pracuje. Postavenie ženy je oproti mužovi nižšie tak v kresťantve, ako aj v islame. Verejná mienka často naznačuje, že moslimská žena nemá žiadne práva. V kresťanstve však nenájdeme niektoré práva, ktoré má islam, napr. používanie antikoncepcie alebo nárok na dar (mahr) pri rozvode (Nešporová, 2005, s. 3-4).

Nadácia Anny Lindhovej ALF, združujúca 43 sietí mimovládnych organizácií z členských krajín EÚ a južného Stredomoria, sídliaca v egyptskej Alexandrii pripravila v rokoch 2009 - 2010 ojedinelý dokument nazvaný The Anna Lindh Report 2010, ktorý bol vysoko ocenený medzinárodnými organizáciami OSN, UNESCO a EÚ.

Na jeho príprave sa podieľali poprední odborníci, národnej i medzinárodnej agentúry pre výskum verejnej mienky, zástupcovia mimovládnych organizácií, politickí predstavitelia a zástupcovia ministerstiev zahraničia zo 43 krajín euro-stredomorského partnerstva. Český komisár EK EÚ pre rozšírenie a susedskú politiku Š. Füle pri príležitosti prezentácie správy v Bruseli vyslovil, že priniesla cenné poznatky o miere vzájomného porozumenia v euro-stredomorskom regióne. Použitá bola trojkanálová metodológia kombinujúca kvantitatívny spôsob s kvalitatívnymi prístupmi expertov zameraných na Euromed problematiku, ktoré boli doplnené praktickou činnosťou jednotlivých národných sietí. Výskum verejnej mienky uskutočnil renomovaný Gallupov ústav na reprezentatívnej vzorke 13 000 respondentov z 13 krajín euro-stredomorského priestoru: Bosna a Hercegovina, Francúzsko, Egypt, Nemecko, Grécko, Maďarsko, Libanon, Maroko, Španielsko, Švédsko, Sýria, Turecko a Spojené kráľovstvo. Jedná sa o prvú časť dlhodobého projektu, ktorý by mal naďalej pokračovať a zahrnúť ostatné krajiny Euromed, vrátane SR a ČR.

Výskum v teréne a odborná diskusia boli zamerané na nasledujúce kľúčové témy: skúmanie rozdielov a podobností hodnotového systému obyvateľstva v krajinách EÚ a južného Stredomoria, kultúrna diverzita a úloha médií, mobilita ľudí, úlohy kultúry v stredomorských vzťahoch a iné. Výsledky výskumu potvrdili, že niektoré spoločne zdieľané hodnoty, ako je rodinná solidarita a rešpektovanie iných kultúr by sa mohli stať akýmsi mostom k porozumeniu a hodnotovému súzneniu. Respondenti z južného Stredomoria uvádzali, že európski rodičia vychovávajú deti tak, aby boli nezávislé a zvedavé, ale respondenti z Európy nepovažovali tieto hodnoty pri výchove detí za rozhodujúce. Správa odhalila zásadné rozdiely vo vnímaní role náboženstva. Kým

v Európe prevažuje sekulárny spôsob myslenia a náboženstvo bolo vnímané skôr ako kultúrno-historická tradícia, tak v južnom Stredozemí sa islam stal návodom na budovanie štátu, právnych noriem, ekonomiky a vytváranie hodnotového systému opierajúceho sa o islamské etické princípy. Moslimovia vyčítali Európanom prílišný individualizmus, zatiaľ čo Európania moslimom prílišné lipnutie na náboženských hodnotách a prehliadali či nedoceňovali ich kultúrnu odlišnosť. Náboženský aspekt bude určite hrať veľmi významnú úlohu počas dialógu medzi kultúrami zvlášť v čase, keď sme svedkami islamofóbie a pesimistického hodnotenia multikulturalizmu i zo strany popredných európskych politikov. Prekvapivé bolo zistenie, že mladí ľudia z Európy prejavujú nedostatočný záujem o ekonomický, kultúrny a politický život v južnom Stredozemí. Napriek tomu možno povedať, že mladí z eurostredomorského priestoru všeobecne radi a často komunikujú prostredníctvom tzv. nových médií, predovšetkým internetu. Najväčšia miera súznenia a vzájomného pochopenie záujmov, starostí bola zaznamenaná u ženskej populácie. Výrazne vyšší záujem o kultúrny dialóg prejavovalo tiež mestské obyvateľstvo južného Stredomoria, čo súviselo nepochybne s mierou vzdelania a príležitostí pre dialóg. Kľúčovými vyslancami multikultúrneho dialógu, zblížovania hodnôt a ich lepšieho pochopeniazrejme budú moslimskí, arabskí emigranti v Európe s ohľadom na ich schopnosť pozitívne ovplyvniť značnú časť populácie v materských krajinách. Polovica respondentov z južného Stredomoria priznala, že niekto z ich rozvetveného príbuzenstva sa nachádza v niektorej európskej krajine. Výskumy overili správnosť orientácie ALF programov na identické cieľové skupiny: mládež, ženy, emigrantov. Dokument potvrdil taktiež dvojznačnú úlohu médií, ktoré na jednej strane môžu byť nástrojom plodného dialógu a vzájomného poznania. Na druhej strane však pomáhajú vytvárať predsudky, negatívne stereotypy a nekomplexné, skreslené obrazy cudzej spoločnosti či civilizácie. Nejde vždy o zlyhanie jednotlivého novinára, redaktora ale veľakrát je na vine aj spoločenský tlak brániace publikovať istý druh informácií (južné Stredomorie) či väčší trhovo determinovaná dopyt po negatívnych, senzačných správach v krajinách EÚ zo strany čitateľov, poslucháčov či divákov. Štyri pätiny respondentov južnom Stredomorí a dve tretiny Európanov si nemohli spomenúť ani na jeden prípad, kedy by médiá prispela k lepšiemu, pozitívnemu vzájomnému pochopeniu oboch stredomorských brehov (Bureš, 2010, s. 15 – 17).

2.1 Ideál rodiny podľa Koránu

Islam je podľa počtu členov po kresťanstve druhým najrozšírenejším náboženstvom na svete. V Koráne (Qur'an), ktorý moslimovia prijímajú doslova ako slovo božie sú spísané okrem iného aj pravidlá správania sa. Korán spolu s hadísom, v ktorom je zapísané učenie proroka Mohammada, slúži ako základ islamského práva šaria. Tieto tri zdroje riadia každodenný život moslimov, vrátane pravidiel správania sa medzi pohlaviami (Engineer in Renzetti, Curran, 2003, s. 442).

Príchod islamu vzťahy mužov a žien výrazne ovplyvnil. V 7. storočí, v časoch učenia proroka Mohammeda, existovalo viacero rôznych spoločenských usporiadaní. Niektoré skupiny boli patriarchárne (vyskytovali sa aj vraždy novonarodených dievčat) a dovoľovali mužom mať toľko manželiek, koľko si dokázal kúpiť alebo ukradnúť, bez ohľadu na ženin súhlas alebo mužovu schopnosť postarať sa o ňu (Carmody in Renzetti, Curran, s. 442).

V iných skupinách boli však ženy nezávislé a praktikovala sa polyandria, tj ženy mali viac manželov ako jedného. Obchodná expanzia však rozšírila styky so severnými spoločnosťami, ktorých náboženstvá judaizmus a kresťanstvo boli v 7. storočí už výrazne patriarchálne. Niektorí bádatelia zastávajú názor, že tento trend upevnil postoj islamu k patriarchátu aj napriek tomu, že Mohammed nezbavil ženy ich práv. Práve naopak, hlásal, že žena musí súhlasiť so sobášom a dar pri svadbe sa nemá platiť jej otcovi, ale samotnej žene. Uznával manželské práva žien, vrátane práva požiadať o rozvod, či právo dediť. Povoľoval mať maximálne štyri manželky, ale za podmienky, že ich manžel dokáže užiť (Ahmed, Engineer, Hekmat in Renzetti, Curran, 2003, s. 442).

Podľa Koránu je rodina patriarchálna a patrilineárna, rovnako ako sa uvádza aj v Biblii. Existujú však výnimky, napr. africký Tuarégovia, ktorých spoločenským zriadením je matriarchát. Aj napriek jednotnému nábožentvu je významný vplyv tradícií a zvykov. Hlavnú rolu v klasickom poňatí šarí'ateda hrá muž, ktorému má byť jeho žena podriadená a poslušná. Z právneho hľadiska stojí muž vyššie ako žena, ktorá sa pri svedectve alebo dedičstve počíta ako polovica muža. Pri svedeckej výpovedi má teda svedectvo dvoch žien rovnakú váhu ako svedectvo jedného muža. V majetkovoprávných otázkach sú si však muž a žena rovní. Hlavnou povinnosťou ženy je starať sa o rodinu a dom. V prvom rade má byť žena oddaná svojmu mužovi a deťom, až na ďalšom mieste svojim rodičom a iným príbuzným. Deti sú dôležitou súčasťou rodiny, pričom syn je považovaný za významnejšieho ako dcéra, pretože je pokračovateľom rodu. Tradícia však

doporučuje mať v rodine aj dcéru, pretože otec, ktorý má dceru, má väčšiu šancu prísť po smrti do raja. Deti musia ctiť svojich rodičov a dospelí synovia spolu s ich manželkami majú v dospelosti voči nim vyživovaciu povinnosť. Zabraňovanie počatiu bolo povolené, napríklad z ekonomických dôvodov. Potraty však boli zakázané, okrem výnimočných prípadov, napríklad ak bol ohrozený život matky (Nešporová, 2005, s. 5). Starostlivosť o deti a zodpovednosť za ne je rozdelená medzi otca a matku tak, že matka by sa mala starať o malé dieťa, v období puberty preberá zodpovednosť muž (Esposito in Nešporová, 2005, s. 5).

Manželstvo sa uzatvára zmluvou, spravidla písomnou, medzi ženichom a zákonným zástupcom nevesty, väčšinou jej otcom, prípadne iným mužským príbuzným. V zmluve sa okrem iného stanovuje výška daru – mahr – ktorý ženich vyplatí otcovi alebo priamo neveste, tento v prípade rozvodu náleží žene. Žena sa nesmie vydat' za nemoslima, ale muž sa môže oženiť aj s kresťankou alebo židovkou. Rozvod má najčastejšie podobu „**zrieknutia**“, zriekajúci výrok treba preniesť po mesiaci, aby sa predišlo afektívnemu konaniu. Nasleduje tzv. čakacia doba 3 mesiace, u tehotnej ženy do pôrodu, kedy sa žena nesmie znovu vydat'. Kým nebolo zrieknutie tri razy vyrieknuté, môžu sa manželia k sebe vrátiť a manželsvo bude pokračovať ďalej (Kropáček, 1992, s. 127 - 128).

Arabčina má pre rodinu výraz „**al-a-ila**“, to znamená vzťah, starostlivosť, vzájomná spolupráca. Vzťahy v rodine sú vzťahy medzi rolami jednotlivých členov ako je rola muža, ženy, otca, matky, staršieho alebo mladšieho súrodenca, brata alebo sestry. Matka v arabskej rodine sa nestará o svoje pohodlie a záujmy, ale stará sa o deti. Sú jej vizitkou, prejavuje sa v nich jej starostlivosť. Otec deti vychováva pomerne málo. Často je živiteľom a je zodpovedný za vytvorenie podmienok pre rodinu. Základným motívom pracovnej činnosti otca v arabskej rodine je snaha, aby deti žili v lepších podmienkach než on. Patriarchálny typ rodiny je v poslednej dobe pod tlakom zmien v spoločnosti na ústupe. (Sharabiho in Dan, Mahanga, 1996, s. 91).

2.2 Polygamia

Rozličné kultúry v historických dobách zaznamenávajú rôzne formy spolužitia, ktoré sú spoločnosťou akceptované, doporučované či dokonca vyžadované. Jednou z nich je aj polygamia, ktorá sa rozdeľuje na polygyniu, teda manželské spolužitie jedného muža s dvomi alebo viacerými ženami a polyandriu, manželsvo jednej ženy s dvomi alebo viacerými mužmi. Párová monogamia je však najčastejšia (85%) forma manželstva

a prikazujú ju tri z piatich svetových náboženstiev (kresťanstvo, judaizmus a hinduizmus). Islam povoľuje polygamiu. Párová monogamia je síce v západnej kultúre považovaná za ideál, ale v praxi je to skôr seriálna monogamia, čiže niekoľko po sebe nasledujúcich monogamných vzťahov za život (Možný, 2008, s.114 – 115). Tu by som si dovoľila nesúhlasiť s Možným, podľa Murphyho a ďalších antropologov, žije na svete v monogamii iba cca 30% ovyvateľov, zvyšok je v nejakej forme polygamie. Teda väčšina.

Vstup do manželstva je v islame svätou povinnosťou, život bez manželky alebo manžela sa neschvaľuje. V arabskej krajine sa rodinné právo riadi moslimským právom šaria. Šaria povoľuje polygamiu. Polygamia v moslimskom chápaní znamená, že muž sa môže oženiť s maximálne štyrmi ženami a môže s nimi žiť naraz. Pôvodnou hlavnou funkciou malo byť zaopatrenie vdov, ktoré by inak mali iba malú nádej na uzatvorenie nového manželstva a same by sa mohli ťažko užiť. Podmienkou polygamie je, aby muž rovnako zabezpečil každú zo svojich žien. Samozrejme, týka sa to aj detí s ňou splodených. Zabezpečiť znamená, poskytnúť každej samostatný dom, byt, izbu alebo aspoň samostatnú posteľ – podľa toho, čo si môže dovoliť. Taktiež, aby jej venoval rovnaký čas a rovnaké množstvo emócií ako ostatným. Zároveň každej zo svojich žien musí dať rovnaké veno vo forme zlata pri príležitosti sobáša. Ak by hodnotatého vena bola čo i len o dinár vyššia, v rodine by sa strhla obrovská hádka, prečo má druhá väčšie veno ako prvá a opačne (Khidayer, 2009, s. 88).

Vyššie uvedená autorka pokračuje. Polygamia je z arabských krajín zákonom povolená všade, okrem Tuniska. Tunisko, ako jediná arabská krajina, polygamiu vyslovene zakazuje. Ostatne krajiny ju dovoľujú, je v súlade so zákonom. V niektorých arabských krajinách však majú upravené pravidlá pri výbere ďalšej manželky. Napríklad v Líbyi musí prvá žena dať písomný súhlas na sobáš s druhou ženou. V sekularizovaných krajinách ako Sýria, Libanon, Irak, Egypt či Maroko sa na polygamiu začínajú pozerat' s dešpektom. Naopak, v krajinách Zálivu je polygamia častejšia, avšak v mestách je tendencia k monogamnému spôsobu manželského života (Khidayer, 2009, s. 88).

Tradičný model zjednávania sobáša rodičmi zreteľne ustupuje, v modernom mestskom prostredí sa mladí ľudia stále viac zoznamujú a berú sa na základe svojho želania. Pomery sa samozrejme veľmi líšia podľa typu spoločenského prostredia, zvykov a intenziou, akou sa v rodine dodržiavajú tradície. Striktne sa už nedodržiava ani pravidlo, že moslimka si môže vziať len moslima. O islamskej polygamii, presnejšie tetragynii sa vedú rozhorčené

polemiky medzi moslimskými a západnými autormi už mnoho generácií. Štatisticky ide v dnešnej spoločnosti už len o okrajový jav (Kropáček, 2002, s. 121).

Mnoho spoločností povoľuje niektorú z foriem polygamie, ale napriek tomu prevažujú monogamné vzťahy. Polygamia bola povolená vo väčšine tradičných afrických spoločnostiach a tento zvyk je tiež v súlade s moslimským právom, ale aj v týchto krajinách sú monogamné zväzky čím ďalej častejšie. Polygynia je častejšia forma polygamie a zdá sa, že bola bežná už v biblických časoch, kedy vraj mal kráľ Šalamún až 700 žien. Polygynia je zvyčajne výsadou bohatých a mocných (Murphy, 2006, s. 81 – 82).

Polygynia je v dnešnom svete na ústupe, v praxi sa vyskytuje len zriedka. V mnohých krajinách, podnátakom ženských skupín, nastalo postupné znižovanie polygamie, až k úplnému zániku. Moslimovia súhlasia s Mohammedovým kázaním, že muž poskytne rovnaké finančné zabezpečenie pre každú jeho manželku. To znamená, že napríklad bude mať každá vlastné bývanie alebo, že všetky ženy vezme na dovolenku a tak ďalej. Inými slovami, to je veľmi drahé. V súvislosti s týmto niektoré krajiny vyvinuli mechanizmy pre splnenie tejto požiadavky. V Egypte človek musí mať určité ekonomické postavenie pred sobášom s druhou ženou. Výsledkom je, že menej ako 0,05% manželstiev v Egypte je polygamných. Irak, Singapur a dva z Malajzijských štátov tiež požadujú, aby muž musel získať súdne povolenie, predtým ako si vezme viac ako jednu ženu. Prísne finančné požiadavky v týchto, ale aj v iných štátoch bránia drvivej väčšine mužov zobrať si viac ako jednu ženu. V štátoch, kde existujú prísne ekonomická požiadavky, ako sú Egypt, Irán a Pakistan, je nezabezpečenie manželiek rovnakým dielom dôvod pre rozvod. V Maroku a Libanone má žena právo stanoviť v manželskej zmluve, či súhlasí s tým, aby si jej manžel v budúcnosti mohol vziať druhú manželku. Turecko postavilo polygyniu mimo zákon, keď nahradilo náboženské zákony kódexom občianskeho práva na základe európskych právnych noriem. Polygynia bola veľmi kontroverzná záležitosť a bola jedným z hlavných požiadavok ženských organizácií. V iných štátoch, kde je ešte stále legálna, sa vytráca z praxe, pretože štáty sú dnes zmodernizované a vzdelané ženy čoraz menej tolerujú mnohoženstvo. Napríklad v Kuvajte bola polygyniabežná až do roku 1950. V tomto období bola v Kuvajte začatá ťažba ropy a štát zbohatol a nastal zlom. Keď sa krajina stala bohatšia, ženy začali opúšťať svoje domovy, vycestovali do zahraničia, študovali, mohli kvalifikované pracovať a naučili sa postarať sa o seba. A tak aj polygynia vymizla. V niektorých štátoch, ako je napríklad Saudská Arábia a Etiópia, ktoré sú stále riadené tradične, polygynia môže slúžiť ako nástroj na znižovanie slobody žien a

udržiavanie predstavy, že potreby mužov sú oveľa dôležitejšie ako potreby žien, a že ženy sú určené na uspokojovanie ich potrieb. Vo väčšine štátov je však našťastie polygýnia na ústupe a v modernom civilizovanom svete nemá už svoje miesto (Johnson, 2005, s. 591 – 594).

2.3 Ideál rodiny podľa Biblie

Základné postoje kresťanstva k rodine pochádzajú z biblického textu. Katolíci chápu manželstvo ako jedno zo siedmich sviatostí, čo samo o sebe poukazuje na veľkú váhu, ktorú manželstvu prikladajú. Podľa významného mysliteľa Tomáša Akvinského je sklon človeka vstupovať do manželstva ukotvený v samotnej ľudskej prirodzenosti a je aktom ľudskej slobody. Manželstvu na základe ľudských hodnôt prisudzoval česť ako nevyhnutnú podmienku. Stredoveké poňatie manželstva bolo zamerané proti sakrálnemu rodovému rádu a uprednostňovalo konsenzus medzi ženíchom a nevestou. Tridentský koncil, dekrét z roku 1563, zaviedol „**povinnú cirkevnú formu**“. Manželstvo bolo síce zväzkom muža a ženy, ale pod kontrolou ho mala cirkev (Kasper, 1997, s. 9 - 11).

Manželstvo muža a ženy vzniká z vôle Boha a vysoko sa cení aj celibát a panenstvo. Rodina je v mnohých kresťanských spoločnostiach utváraná podľa patrilineárneho princípu, t.j. odvíja sa sam v mužskej línii. Muž, ako hlava rodiny by sa mal starať o jej materiálne zabezpečenie. Podľa Starého zákona žena zaujíma voči mužovi podriadené postavenie. Rodina v Novom zákone má o poznanie duchovnejší základ, plodenie detí a zachovanie rodu už nie je jej jediným a výhradným účelom. Muži sú nabádaní k tomu, aby milovali svoju manželku, ženy zase k tomu, aby boli úctivé k svojmu mužovi. Kresťanstvo vzhádza z judaizmu, s rozdielom, že Židia sa riadia Starým zákonom - Tórou a kresťania Novým zákonom, od narodenia Ježiša. Hlavným poslaním rodinného života je podľa biblického textu plodenie potomkov, hlavne synov. Títo zaisťujú pokračovanie rodu, ďalej nesú otcovo meno. Hlavne v Starom zákone je na túto funkciu kladený veľký dôraz, neplodnosť je považovaná za katastrofu, trest od Boha a tiež za dobrý dôvod na rozvod. Ženy, ktoré mali iba dcéry, boli dokonca považované za neplodné. Zabraňovanie počatiu bolo považované za hriech. Deti boli považované za požehnanie, v patriarchálnej rodine museli poslúchať hlavne otca. Boli vychovávané k viere za vzorných kresťanov, ktorí ctia Boha, ale tiež svojich rodičov, ktorí im dali život. Rozvod bol možný, napr. z dôvodu neplodnosti alebo nevery ženy, ale len ak rozhodnutie prišlo zo strany muža. Pre ženu rozvod prakticky neexistoval. Kresťanská teológia je a vždy bola do

značnej miery oddelená od praxe, oblasť praktického života sa môže líšiť od týchto ideálnych modelov. Ich dodržiavanie sa naviac časom mení v závislosti od zmeny celej spoločnosti (Horský, Seligová, 1996, s. 38).

Podľa tradičného kresťanstva majú byť muži racionálni, autoritatívni a majú si udržiavať moc. Ženy sú často zobrazované ako zvodkyne a sú príčinou mužovho hriechu, rovnako ako prvá žena Eva, keď v raji zvedla na hriech Adama. V kresťanstve však nájdeme aj protiklad Máriu, ktorá je panna a dobrá matka (McNamara in Renzetti, Curran, 2003, s. 436).

Kresťanská cirkev počas prvého tisícročia v rámci budovania si moci, začala získavať kontrolu nad manželskými zvykmi európskych pohanských kmeňov. V kmeňoch bolo zaužívané, že nekládli dôraz na to, či je syn manželský alebo nemanželský, pretože chlapci boli potrební pri boji v bitkách. V 11. storočí však kresťanstvo ustanovilo inštitút manželstva, ktorý bol prepojený s legitímnym otcovstvom, teda predpokladalo sa, že ženatý muž je otcom všetkých detí narodených v manželstve a je za ne zodpovedný. Praktická otcovská láska bola dlho zobrazovaná cez Ježišovho adoptívneho otca Jozefa. On bol akýmsi vzorom pre svetských otcov, podľa ktorého sa mal správny otec správať. V 15. storočí bol Jozef na mnohých ilustráciách, ktoré sa zachovali, zobrazovaný ako prebaľuje malého Ježiška alebo ako ho láskavo kŕmi z misky mliekom. V 17. storočí je už však Jozef zobrazovaný ako ochraňuje Máriu a ako pracuje, aby uživil rodinu, starostlivosť o dieťa už nie je jeho prioritou. V 18. storočí je už z neho muž, ktorý sa modlí a premýšľa (Burgessová, 2004, s. 16).

Existuje veľa dôkazov o tom, že v ranných dobách kresťanstva sa na vedúcich pozíciách vyskytovali muži aj ženy, ktorí rovnako pôsobili ako misionári a misionárky a šírili náboženstvo. Sto rokov po vzniku cirkvi však už fungovala výlučne mužská hierarchická štruktúra, akokeby sa zabudlo na učenie Ježiša, ktorý nijakým spôsobom neznižoval ženskú prirodzenosť ani schopnosti. A aj napriek tomu katolícka cirkev dodnes odmieta vysväcovanie žien na kňazské povolanie, hoci z písma svätého zákaz nijako nevyplýva (Carmody, McNamara in Renzetti, Curran, 2003, s. 436).

2.4 Súčasná arabská rodina

Od konca roku 1970 prešla arabská spoločnosť radikálnou zmenou. Arabská rodina sa rýchlo mení, zmeny sa týkajú funkcií, rolí, právomocí i štruktúry. Z tradičnej rozšírenej

rodiny sa stáva rodina nukleárna, čo však nie je to isté, ako západná nukleárna rodina, pretože stále je počtom členov rozšírenejšia. Štúdia v Katare ukázala, že veľkosť priemernej rodiny v tejto krajine je 8 osôb, v Spojených arabských emirátoch 7,28. Vidiecko – mestská migrácia zohráva veľkú úlohu, má významný vplyv na charakter rodinného života. Svoju úlohu taktiež zohráva globalizácia, hlavne internet, mladí sú viac v kontakte so svojimi rovesníkmi, a to z celého sveta. Zmena nastala aj vo vnímaní rolí. Manželka odchádza z domu rovnako ako manžel, a to do práce alebo do školy. Tradičné hodnoty sú v pozadí, domáce práce už nevykonáva len žena, ale sú rozdelené medzi všetkých členov domácnosti. Spolu so vzdelaním ženy získavajú vyšší sociálny status. Zmena nastala aj pri uzatváraní manželstiev. Upustilo sa od vopred dohodnutého sobáša medzi rodinou nevesty a rodinou ženícha. Tiež už nehrajú také významné roly sociálna trieda alebo etnická skupina. Trendom sa stalo uvádzanie požiadaviek nevesty do manželskej zmluvy, ktorá sa uzatvára pri sobáši. Kedysi sa tam nachádzali len informácie o výške tzv. sobášneho daru. Dnes si mladé ženy do zmluvy zahŕňajú rôzne podmienky, vrátane práva študovať, pracovať alebo mať svoj vlasný dom, tj. nežiť spolu s manželovými rodičmi, ako to bolo zvykom v minulosti. Do zmluvy sa čoraz častešie pridáva formulka, že ak si manžel bude chcieť vziať druhú manželku, má prvá manželka právo sa s ním rozviesť (El-Haddad, 2003, s. 2 – 8).

Zmena v posledných rokoch nastala vo viacerých arabských krajinách. V Spojených arabských emirátoch si Šejk Muhammad bin Rášidn Ál Maktúm, súčasný premiér a viceprezident, zároveň korunný princ Dubaja, vzal ako druhú manželku dcéru jordánskeho kráľa, princeznú Hája. No titul princezná je len oficiálny, v skutočnosti je to vzdelaná a emancipovaná žena. Po boku svojho manžela sa objavuje na verejných akciách, v správach, novinách a hlavne na svojich obľúbených jazdeckých súťažiach. A tento prístup princezny Hája je odlišný od predošlých žien mocných mužov, ktoré boli pred očami verejnosti skryté. A toto je signálom, že nastáva zmena, ktorá umožňuje všetkým ženám prenikať čoraz viac na verejnosť (Khidayer, 2009, s. 17 – 18).

Jarmila Sečányová žije s manželom v Spojených arabských emirátoch. Má dve deti, o ktoré sa stará na materskej dovolenke. Jana hovorí, že Spojené arabské emiráty sa v súčasnosti menia veľkým tempom. Je to zmes národností, názorov, náboženstiev, obchodov, služieb, tovarov, životných štýlov. Žena podľa Koránu nemá zakázané pracovať. Práve naopak, víta sa jej pomoc. Peniaze, ktoré si zarobí, sú však len a len jej,

má právo ich použiť a minúť tak, ako chce len ona. Muž má povinnosť, teda sa musí postarať o ženu, deti, matku, svoju rodinu. Musí im zabezpečiť všetky základné potreby, samozrejme, podľa svojich možností. Žena po smrti svojho muža zdedí len menšiu časť mužovho majetku, výrazný podiel zostáva najstaršiemu synovi, a ten má potom povinnosť postarať sa o matku, zabezpečiť jej bývanie, jedlo, ošatenie, lieky a všetko potrebné. Zdedená časť po manželovi je len a len pre ňu samotnú. Manžel môže mať viac manželiek, ale len ak s tým prvá manželka súhlasí, a manžel musí rovnako rozdeliť peniaze, čas a pozornosť na obe manželky. To nie je vôbec jednoduché. Ak prvá manželka nie je spokojná, má právo sťažovať sa na súde, a zvyčajne dosiahne svoje. V Emirátoch ženy pracujú, a to v dosť hojnom počte a na všetkých úrovniach a vo všetkých sférach, s výnimkou nejakých extrémnych manuálnych pozícií ako možno vrtné veže, bitúnky a podobne. Pri ostatných národnostiach by sa dalo zovšeobecniť, že napr. Libanonky pracujú v administratíve, lebo ovládajú dva až tri jazyky. Takže pôsobia najmä ako osobné asistentky, v médiách a na stredných manažérskych postoch. Veľa Arabiek pracuje ako lekárky a napríklad Egypťanky pracujú ako zdravotné sestry. Ženy tu rodia výrazne viac detí, ako sme zvyknutí na Slovensku. Hlavne Arabky, u nich však záleží, odkiaľ pochádzajú. Ženy sa starajú aj o domácnosť, ale pokiaľ nie je rodina absolútne chudobná, tak žena doma neupratuje, nežehlí, maximálne varí, ostatné robia slúžky. Tie sa väčšinou starajú aj o deti (<http://www.karierabezhranic.sk/karierny-svet/zamestnanie/rovnovaha-prace-a-osobneho-zivota/kariera-vs-dieta-rodina/osobne-skusenosti-pracujucich-matiek/spojene-arabske-emiraty/>).

2.5 Súčasná európska rodina

Vývoj európskej rodiny a teda aj rodinnej politiky ovplyvňuje viac faktorov. Sú to historické podmienky, kultúrne faktory, demografický vývoj, hodnotové orientácie, mikroekonomická a makroekonomická situácia a mnoho ďalších. Správanie európskej rodiny zaznamenalo výrazné diferencovanie v sedemdesiatych rokoch 20. storočia. Začala klesať úroveň plodnosti, zvýšil sa počet i podiel detí narodených mimo manželstva, zvýšil sa počet rozvodov, tradičná rodina bola na ústupe (Hohne, 2008, s. 106).

V niektorých európskych krajinách ako napr. Švédsko (14 dní), Francúzsko (10 dní) a Veľká Británia (14 dní) inštitút otcovskej dovolenky už bol do praxe zavedený, i iných, napr. Česká republika, Nemecko a Taliansko sa o ňom ešte len diskutuje. Otcovská dovolenka je založená na podobnom princípe ako materská dovolenka, k čerpaniu

dochádza v súbehu s materskou dovolenkou a náhrada mzdy je vyplacaná z poisťného systému. Nárok na ňu má muž v termíne okolo pôrodu, prípadne dobu nasledujúcu krátko po pôrode. Hlavnou výhodou je, že umožňuje mužom plne sa účastniť na starostlivosti o dieťa v prvých dňoch života a tiež pomôcť matke zvládnuť novú, náročnú situáciu (Hohne, 2008, s. 114).

V českej reepublike bola až do 60-tych rokov 20st. starostlivosť o novonarodené dieťa ponímaná legislatívne ako výlučne ženská záležitosť. Až od polovice 80. rokov sa postupne začali objavovať úpravy v zákone, kedy sa začalo pri starostlivosti o dieťa uvažovať aj o mužoch, napríklad čo sa týkalo čerpania finančných príspevkov na deti, napr. u mužov ovdovelých alebo slobodných, ktorí sa starali o dieťa do dvoch rokov. V 90. rokoch došlo k zásadnej zmene vo formálnom vnímaní starostlivosti o dieťa ako výsadne ženskej záležitosti (Kalibová in Kocourková, Rabušič, 2006, s. 136 – 137).

Z tradičného hľadiska teórie blahobytu európskeho štátu určitú zodpovednosť za produkciu blahobytu nesie štát. Podľa Esping – Andersna (in Matějková, Palociová, 2004, s. 10) je dôležité, do akej miery štát znižuje závislosť občana na trhu práce, tj. do akej miery garantuje jeho právo neúčastniť sa na trhu práce bez toho, aby to vážne ohrozilo jeho živobytie. Najčastejšie je rozlišovaných päť typov systémov podľa Esping – Andersna:

1. Liberálny režim (anglosaský), ktorý je uplatňovaný napr. vo Veľkej Británii alebo Švajčiarsku. Rodina je podporovaná veľmi málo, štát zasahuje iba v krízových situáciách. Je charakteristický pasívnou zamestnaneckou politikou, redukovanou pomocou nepriviligovaným skupinám, nízkym zastúpením štátneho sektoru na trhu práce, slabou rolou odborov, nízkymi sociálnymi dávkami.
2. Sociálne demokratický systém (škandinávsky), napr. Nórsko, Švédsko. Umožňuje dobré skĺbenie pracovnej a rodinnej sféry. Dane sú vysoké, politika zamestnanosti je aktívna, participácia žien na trhu práce je vysoká, sociálna politika je štedrá.
3. Konzervatívny režim (bismarckovský), napr. Nemecko, Holandsko. V tomto systéme je podporovaná tradičná deľba práce muža a ženy, kde žena sa stará a o deti a pracuje na polovičný úväzok a muž je hlavný živiteľ rodiny. Zameriava sa hlavne na osoby, ktoré nie sú zamestnané z dôvodu zdravotného postihnutia, straty zamestnania, odchodu do dôchodku a pod.
4. Prorodinne orientovaný režim (latinský), Taliansko, Španielsko. Ekonomická aktivita žien je nízka, je tu výrazný konflikt rodiny a zamestnania, čo napomáha tomu, že mladé ženy odkladajú alebo odmietajú založenie vlastnej rodiny. Štát sa

príliš nemieša do rodinného života, spolieha sa na pomoc členov rodiny svojim príbuzným proti ekonomickým či sociálnym rizikám.

5. Postsocialistický režim sociálneho štátu, Česko, Slovensko. Tento typ štátu si svoj charakter ešte stále formuje. Miera zamestnanosti žien je vysoká, avšak nastavenie sociálnych dávok často nemotivuje ľudí pracovať. Od 90-tych rokov systém čelí novým sociálnym problémom, ako sú chudoba či nezamestnanosť v súvislosti s prechodom na trhovú ekonomiku.

3 VÝSLEDKY VÝSKUMOV O ARABSKEJ A EURÓPSKEJ SPOLOČNOSTI

Yousef Mahanga (2014), arabský psychológ pôvodom z mesta Umm El Fahem na severe Izraela, sa vo svojej dizertačnej práci zamerail na dopady globalizácie na sociálne a psychologické aspekty života a rodiny príslušníkov arabskej menšiny v Izraeli. Tému práce si vybral, ako píše v úvode, pretože ako člen arabskej komunity vníma, že v posledných rokoch sa začali prejavovať zmeny vo všetkých oblastiach každodenného života u celej arabskej komunity v Izraeli. Zmeny podľa neho nastali nielen v jeho rodnej krajine, ale taktiež v ďalších arabských štátoch, napr. Palestíne. Sú to štáty, kde okrem arabskej komunity žije aj kresťanská a židovská, takže predpokladá, že menšina je viac ovplyvnená globalizáciou ako Arabi žijúci vo výlučne arabských štátoch, ale zmeny zaznamenáva celý arabský svet. Tradičný život je dnes ovplyvnený západnou kultúrou, ľudia pozerajú zahraničnú televíziu, surfujú na internete, obliekajú si značkové oblečenie, stravujú sa v amerických fastfoodoch a nakupujú v obrovských nákupných centrách.

Hlavné zmeny však podľa autora nastali v zmene sociálnych rolí mužov a žien v arabských rodinách. Takmer vymizli tradičné mužské a ženské roly, ktoré boli kedysi v arabských rodinách samozrejmosťou. Ženy začali študovať, chodiť do práce, sú finančne samostatné a nezávislé na mužoch. Pred niekoľkými rokmi arabské ženy nesmeli bez sprievodu muža navštíviť reštauráciu alebo kaviareň, no dnes je to normálne. Taktiež sa už neseparujú muži od žien napríklad na oslavách. Globalizácia ovplyvňuje spoločenské hodnoty, postavenie žien i rodinné vzťahy v arabskej spoločnosti.

Výskum má dve časti, kvalitatívnu prostredníctvom rozhovorov s príslušníkmi arabskej menšiny a kvantitatívnu, kde bol použitý dotazník. Výskumný súbor autor rozdelil na dve skupiny, mladšiu vo veku od 21 do 40 rokov a staršiu od 45 do 68 rokov, za účelom zistiť rozdiely v názoroch na život v minulosti a dnes. Prostredníctvom rozhovorov mali účastníci zhodnotiť mieru dopadu globalizácie na ich život, životné zmeny a adaptáciu na ne. Výsledky ukázali, že staršia generácia sa zhoduje na zmene, ktorú prináša globalizácia. Respondenti pozitívne hodnotili slobodné postavenie dnešnej arabskej ženy. Zhodli sa na zmene štruktúry rodiny, z tradičnej veľkej rodiny, ktorá zahŕňala aj prarodičov, tety, ujav, bratrancov, sesternice sa dnes stáva skôr nukleárna rodina v zložení rodičia a deti. Staršia generácia svoje partnerské vzťahy ohodnotila kladne, pretože sa upustilo od obmedzujúcich

tradičných zvykov. Mladšia generácia ocenila viac súkromia, pretože im širšia rodina nezasahuje do života tak, ako to bolo v minulosti zvykom.

Podľa výsledkov druhej časti výskumu došlo k značnej premene tradičnej arabskej rodiny. Kvalitatívna časť bola zameraná na viacej okruhov, my sa však vrámci témy našej práce zameriame na partnerské a rodinné vzťahy. Všeobecne v dotazníkoch respondeti hodnotili svoje rodinné vzťahy veľmi kladne. Vzťahy medzi rodičmi a deťmi sa zmenili, pretože dnes pracujú obidvaja rodičia, aby mohli svojim potomkom zabezpečiť materiálne potreby, ktoré sa zvýšili. Túto zmenu však nehodnotia negatívne. Rodinné vzťahy v rámci širšej rodiny už nie sú také intenzívne ako boli v minulosti, čo však bolo tiež hodnotené ako pozitívum, pretože je väčšia sloboda vo výbere trávenia času s príbuznými. Respondenti bez rozdielu generácie majú vzájomné citové vzťahy v rodine a stretávajú sa pri príležitosti rodinných oslav. Výsledky výskumu taktiež poukazujú na vyššiu rozvodovosť. Nejedná sa však o to, že by si partneri menej rozumeli, ale dievčatá sú vychovávané tak, aby si vo vzťahoch vedeli brániť svoje práva a nemali strach požiadať o rozvod, ktorý bol v minulosti zo strany ženy neprijateľný. Dôraz v dnešnej globalizovanej arabskej spoločnosti je kladený na slobodnú vôľu a možnosť vlastného rozhodovania, a to mužov i žien.

Jiří Dan a Yousef Mahanga (1996, s. 89-101) v roku 1994 uskutočnili výskum, v ktorom sa zamerali na rolu ženy a muža v eufunkčnom českom a arabskom manželstve. V rámci tradičného, klasického prístupu k skúmaniu rodiny sa zamerali na osobnosť jednotlivých členov a predpokladali, že funkčnosť rodiny a manželstva rodičov sú determinované osobnosťou jednotlivých členov, ich trvalejšími osobnostnými rysmi, vzorcami správania, ktoré sa naučili v rôznych etapách svojej ontogenézy. Pri systémovom prístupe k rodine sa primárne zamerali na kvalitu komunikácie v rodine, na citovú atmosféru prostredia, v ktorej komunikácia prebieha, na vývoj manželstva a rodiny v jednotlivých etapách, na medzigeneračné vzťahy a na dimenziu rodiny ako celku. Prvým cieľom výskumu bolo zistenie maskulinity mužskej a feminity ženskej role v arabskej rodine, druhým zistenie miery inkonzistencie mužskej a ženskej roly arabskej rodiny. Tretím cieľom bolo porovnanie arabskej eufunkčnej rodiny s českou eufunkčnou rodinou a štvrtým cieľom porovnanie arabskej a českej skupiny v 13 psychických vlastnostiach, ktoré v kultúre definujú obsah mužskej a ženskej roly. Pomocou testu inkonzistencie rolí a percipované maskuliny bolo skúmaných 45 manželských párov arabských obyvateľov Izraela a 21

manželských párov z České republiky. Obidve skupiny respondentov spĺňali nasledovné podmienky:

1. obaja partneri hodnotia svoje manželstvo ako spokojné,
2. manželia spolu žijú minimálne 5 rokov v spoločnej domácnosti,
3. žiadny z partnerov nikdy neuvažoval o rozvode,
4. manželia majú aspoň jedno dieťa vo veku od 5 do 10 rokov,
5. pre oboch je to prvé manželství,
6. v rodine sa nevyskuteje žiadne závažné somatické ani psychické onemocnění.

Výsledky výskumu ukázali, že medzi arabskou a českou skupinou nebol zistený žiadny rozdiel v celkovej miere inkonzistencie mužskej alebo ženskej roly ani v jej zložkách tzn. chybe sebareflexie, predpokladu a ideálu. Maskulinita mužskej roly v páre sa u arabských a českých mužov nelíši. Arabské ženy sú maskulínnejšie než české. V miere maskulinity sa ženská rola v arabskej rodine nelíši od mužskej role. Dan a Mahanga ďalej konštatujú, že arabskí muži sú vnímaní svojimi ženami, viacej ako českí muži, ako pribojní, menej realistickí, sú menej drsnej povahy, sú menej rozumoví, sú menej samostatní a sú menej odvážni. Arabské ženy v porovnaní s českými sú svojimi mužmi videné ako viac pribojné, ctižiadostivé, málovravné, urážlivé, dominantné, psychicky odolné. U arabských párov je významne nižia maskulinita muža percipovaná a vyžadovaná. Významne vyššia je maskulinita ženy percipovaná, reflektovaná, predpokladaná i ideálna.

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

4 SPRACOVANIE A METODOLÓGIA VÝSKUMU

V praktickej časti diplomevej práce sa venujeme výskumu, zameranému na tému podielu otca na starostlivosti a výchove o dieťa v Európe a Arabských krajinách. Bližšie špecifikujeme výskumný problém, výskumné ciele a otázky. Stanovené hypotézy budeme potvrdzovať či vyvracať na základe získaných výsledkov. Charakterizujeme skupinu respondentov a určíme zvolené metódy zberu dát.

V empirickej časti sme zvolili kvantitatívny výskum a pre zber dát sme použili techniku anonymného štandardizovaného dotazníka. Na distribúciu dotazníku sme použili formu internetového serveru určeného na internetový prieskum google dokumenty, ktorý je dostupný na www.google.sk/intl/sk/forms.

Vzhľadom k stanovenému výskumnému cieľu sme zvolili kvantitatívne orientovaný výskum.

Kvantitatívne orientovaný výskum zámerne a systematicky pomocou empirických metód overuje hypotézy o vzťahoch medzi javmi (Chráska, 2007, s. 12).

4.1 Cieľ výskumu a výskumné otázky

Cieľom nášho výskumu bolo zistiť, či existujú štatisticky významné rozdiely v starostlivosti a vo výchove otca o dieťa v Európe a v Arabských štátoch. Na základe dostupnej literatúry sme do dotazníka o starostlivosti a výchove dieťaťa zahrnuli nasledovné oblasti:

- vstávanie v noci k prebudenému dieťaťu,
- kúpanie dieťaťa,
- obliekanie dieťaťa,
- kŕmenie dieťaťa,
- návšteva lekára s dieťaťom,
- návšteva ihriska a chodenie na vychádzky / výlety,
- hranie sa s dieťaťom,
- čítanie knížiek,
- účať otca pri pôrode,
- v akej miere sa podieľali na starostlivosti o respondenta v detstve rodičia,
- do akej miery je starostlivosť o dieťa úlohou matky a do akej otca.

4.2 Výskumný problém

Výskumný problém tvoria základné otázky, ktoré predchádzali stanoveniu výskumných hypotéz:

- V akej miere sa podieľajú na starostlivosti a výchove o dieťa otcovia v porovnaní s matkami?
- Existujú rozdiely v podiele starostlivosti a výchovy o dieťa medzi rodičmi z európskych a arabských krajín?
- Existujú rozdiely v podiele starostlivosti a výchovy o dieťa medzi otcom z Európskej krajiny a Arabskej krajiny?
- Aký je názor na podiel otca na starostlivosti a výchove o dieťa a ako je to praxi?

4.3 Výskumné hypotézy

H 1 Otcovia, bez ohľadu na krajinu pôvodu, sa na výchove a starostlivosti o dieťa podieľajú v nižšej miere ako matky.

H 1.1 Otcovia z európskych krajín sa na výchove a starostlivosti o dieťa podieľajú v nižšej miere ako matky z európskych krajín.

H 1.2 Otcovia z arabských krajín sa na výchove a starostlivosti o dieťa podieľajú v nižšej miere ako matky z arabských krajín.

H2 Existuje rozdiel vo výchove a starostlivosti o dieťa medzi rodičmi z arabských a európskych krajín.

H3 S tvrdením, že výchova a starostlivosť o dieťa by mala byť rovnocenná zo strany oboch rodičov súhlasí viacej rodičov z európskych krajín ako rodičov z arabských krajín.

4.4 Výskumné metódy a štatistické spracovania dát

Vo výskume sme za účelom štatistickej analýzy a spracovania zozbieraných dát použili program SPSS pre Windows, verzia 21.0.

Získané údaje sme na úrovni štatistickej deskripcie analyzovali pomocou početností (N), relatívnych početností (N_r), očakávaných početností (N_o), relatívnych očakávaných početností (N_{or}) a štandardizovaných reziduálov (SR).

Na rovine štatistickej inferencie sme pri skúmaní vzťahov medzi kategoriálnymi premennými použili chí-kvadrát test dobrej zhody, chí-kvadrát test nezávislosti a analýzu štandardizovaných reziduálov.

4.5 Výskumný súbor

Výskumný súbor tvorili respondenti z arabských a európskych krajín.

Kritéria pre výber respondentov:

- krajina pôvodu Európska alebo Arabská krajina
- rodičia, ktorí žijú v spoločnej domácnosti
- rodičia, ktorí vychovávajú minimálne jedno dieťa

Z arabských krajín respondenti pochádzali z nasledujúcich štátov: Egypt (11), Katar (7), Jordánsko (3), Sýria (10), Spojené arabské emiráty (7) a Kuvajt (4). Z európskych krajín sa zapojili respondenti z Českej republiky (12) a Slovenskej republiky (56). Celkovo sa nám vrátilo 110 dotazníkov, ktoré sme použili pre výskum. Do výskumu sa zapojilo 57,3% matiek a 42,7% otcov. Dotazník obsahoval 15 otázok so zameraním na starostlivosť a výchovu o dieťa. Výskum bol realizovaný v období od 1.2.2016 do 15.3.2016. Otázky boli uzatvorené, okrem jednej, ktorá sa pýtala, z ktorého štátu respondent pochádza. Dotazník bol identický pre matky a otcov a otázky a inštrukcie boli v dvojjazyčnom znení, slovensko – anglicky. Do prieskumu sa zapojilo 42,7% rodičov s jedným dieťaťom, 41,8% respondentov malo deti dve, tri deti uviedlo 13,6% opýtaných a 1,8% uviedlo starostlivosť o štyri deti. Viac ako štyri deti neuviedol nikto.

5 VÝSLEDKY A OVERENIE HYPOTÉZ

V nasledujúcej kapitole sa budeme venovať interpretácii výsledkov. Stanovené hypotézy na základe výsledkov buď potvrdíme alebo vyvrátíme. Ku každej hypotéze uvádzame jednotlivé získané údaje v prehľadných tabuľkách a následne v grafickom zobrazení.

5.1 Podiel otca vo výchove a starostlivosti o dieťa v rámci celéhovýskumného súboru európskych a arabských rodičov

H 1 Otcovia, bez ohľadu na krajinu pôvodu, sa na výchove a starostlivosti o dieťa podieľajú v nižšej miere ako matky

Na základe výsledkov chí-kvadrát testov dobrej zhody a následnej analýzy štandardizovaných reziduálov sme z údajov získaných od všetkých našich respondentov zistili, že vo všeobecnosti, t.j. bez ohľadu na krajinu pôvodu, sa matky podieľajú na starostlivosti o dieťa vo významne vyššej miere ako otcovia, a to vo všetkých skúmaných oblastiach.

Výnimkou bola len organizácia vychádzok, výletov či návštevy ihriska, na ktorých sa vo väčšine prípadov zúčastňovali obaja rodičia spoločne, i keď aj v tejto oblasti sa samotní otcovia angažovali vo významne nižšej miere, ako by sa dalo očakávať.

I keď počet prípadov, kedy sa matky samostatne podieľali na výchove dieťaťa významne prevyšoval počet prípadov, kedy výchovu zabezpečovali len samotní otcovia, ukázalo sa, že v niektorých oblastiach sa otcovia vo významnej miere pri výchove dieťaťa striedali s matkami (obliekanie, kŕmenie, hranie sa, čítanie knižiek). V súvislosti sčítaním knižiek dieťaťa a jeho obliekaním či kŕmením sa navyše ukázalo, že striedanie sa pri výchove bolo v týchto oblastiach významne viac preferované ako spoločná starostlivosť.

Na spoločnej či striedavej starostlivosti o dieťa sa otcovia zúčastňovali vo významne nižšej miere aj z hľadiska nočného vstávania k prebudenému dieťaťu. Aj v tejto oblasti sa v starostlivosti o dieťa angažovali prevažne matky.

Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť, že popísané zistenia sú v rozpore s predstavou väčšiny respondentov o ideálnej výchove. Až takmer tri štvrtiny (74,5%) matiek a otcov zahrnutých do nášho výskumného súboru totiž vyslovilo presvedčenie, že starostlivosť o dieťa by mala byť rovnocenná zo strany oboch rodičov.

Naopak, výsledky výskumu potvrdzujú, že v reálnej praxi sa pri starostlivosti o dieťa odrážajú skôr výchovné vzorce, s ktorými sa rodičia stretli počas ich vlastného detstva. Ukázalo sa totiž, že až 68,2% respondentov bolo v detstve vychovávaných prevažne alebo výlučne matkami.

Posledným, no nie menej podstatným je zistenie, že napriek nižšiemu podielu otcov na výchove detí, významne rastie ich ochota byť pri matke v čase pôrodu. Z výpovedí našich respondentov a respondentiek vyplýva, že až vyše dve tretiny otcov (64,6%) bolo pri pôrode prítomných, resp. sa pôrodu chcelo zúčastniť, avšak vzhľadom na komplikácie (pôrod sekciou) alebo nečakané okolnosti (príliš rýchly priebeh pôrodu) im to nebolo umožnené. Všetky uvedené výsledky sú štatisticky popísané v tab. 1 a graficky znázornené na obr.1-2..

Tabuľka 1 Chí-kvadrát test dobrej zhody – Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v rámci celého výskumného súboru rodičov bez ohľadu na ich krajinu pôvodu

(pokračovanie na ďalšej strane)

		N_P	N_{Pr}	N_O	N_{Or}	χ^2	R	SR
Kto dieťa kúpe	Matka	49	45,8%	26,8	25,0%	18,39	22,2	4,29
	Otec	15	14,0%	26,8	25,0%	5,20	-11,8	-2,28
	Striedavo	29	27,1%	26,8	25,0%	0,18	2,2	0,42
	Spoločne	14	13,1%	26,8	25,0%	6,11	-12,8	-2,47
	SPOLU	107	100,0%	107,0	100,0%	$\chi^2(3)= 29,935, p< .001$		
Kto dieťa oblieka	Matka	42	39,3%	26,8	25,0%	8,62	15,2	2,94
	Otec	5	4,7%	26,8	25,0%	17,73	-21,8	-4,21
	Striedavo	57	53,3%	26,8	25,0%	34,03	30,2	5,83
	Spoločne	3	2,8%	26,8	25,0%	21,14	-23,8	-4,60
	SPOLU	107	100,0%	107,0	100,0%	$\chi^2(3)= 81,673, p<.001$		
Kto dieťa kŕmi	Matka	53	49,5%	26,8	25,0%	25,61	26,2	5,06
	Otec	4	3,7%	26,8	25,0%	19,40	-22,8	-4,40
	Striedavo	43	40,2%	26,8	25,0%	9,79	16,2	3,13
	Spoločne	7	6,5%	26,8	25,0%	14,63	-19,8	-3,82
	SPOLU	107	100,0%	107,0	100,0%	$\chi^2(3)= 69,561, p< .001$		

Kto chodí s dieťaťom k lekárovi	Matka	42	38,2%	27,5	25,0%	7,65	14,5	2,77
	Otec	12	10,9%	27,5	25,0%	8,74	-15,5	-2,96
	Striedavo	27	24,5%	27,5	25,0%	0,01	-0,5	-0,10
	Spoločne	29	26,4%	27,5	25,0%	0,08	1,5	0,29
	SPOLU	110	100,0%	110,0	100,0%	$\chi^2(3) = 16,473, p < .001$		
Kto chodí s dieťaťom na vychádzky, na ihrisko, na výlety	Matka	25	22,7%	27,5	25,0%	0,23	-2,5	-0,48
	Otec	9	8,2%	27,5	25,0%	12,45	-18,5	-3,53
	Striedavo	33	30,0%	27,5	25,0%	1,10	5,5	1,05
	Spoločne	43	39,1%	27,5	25,0%	8,74	15,5	2,96
	SPOLU	110	100,0%	110,0	100,0%	$\chi^2(3) = 22,509, p < .001$		
Kto sa s dieťaťom hrá	Matka	17	15,6%	27,3	25,0%	3,89	-10,3	-1,97
	Otec	11	10,1%	27,3	25,0%	9,73	-16,3	-3,12
	Striedavo	51	46,8%	27,3	25,0%	20,57	23,7	4,54
	Spoločne	30	27,5%	27,3	25,0%	0,27	2,7	0,52
	SPOLU	109	100,0%	109,0	100,0%	$\chi^2(3) = 34,523, p < .001$		

(pokračovanie na ďalšej strane)

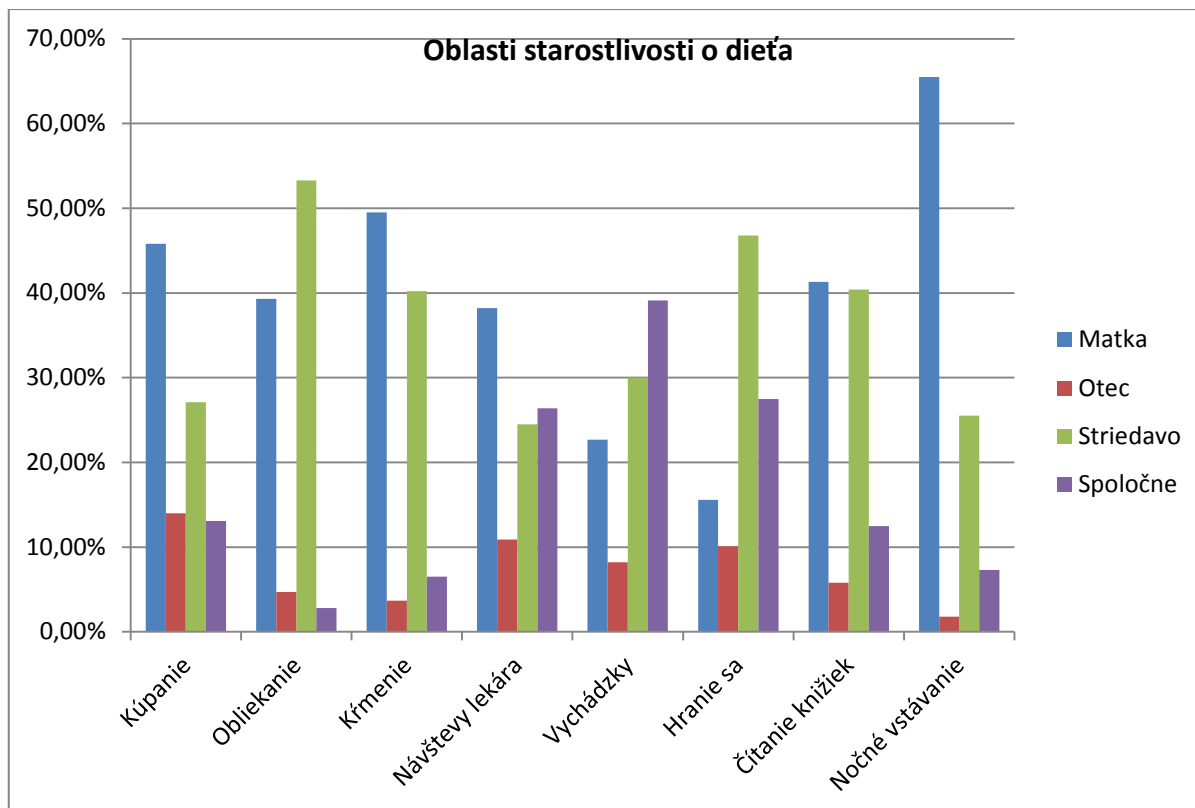
N_p – pozorovaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, N_o – očakávaná početnosť, N_{Or} – relatívna očakávaná početnosť, χ^2 - chí kvadrát dobrej zhody, R – reziduály SR – štandardizované reziduály

Tabuľka 1 Chí-kvadrát test dobrej zhody – Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v rámci celého výskumného súboru rodičov bez ohľadu na ich krajinu pôvodu (*pokračovanie*)

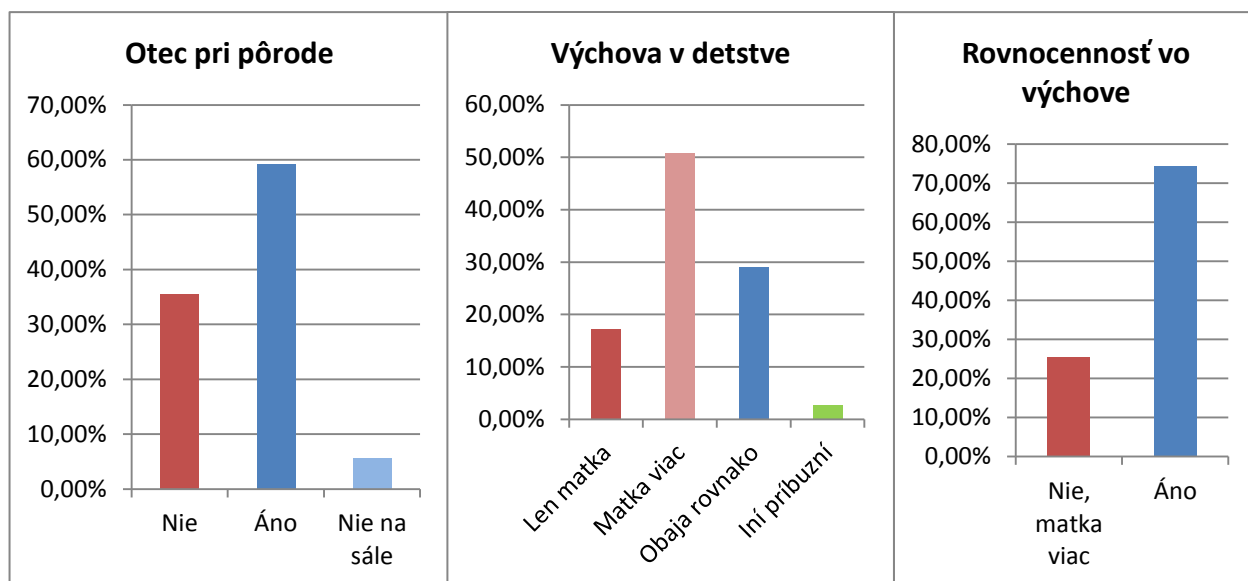
		N_P	N_{Pr}	N_O	N_{Or}	χ^2	R	SR
Kto dieťaťu číta knižky	Matka	43	41,3%	26	25,0%	11,12	17,0	3,33
	Otec	6	5,8%	26	25,0%	15,38	-20,0	-3,92
	Striedavo	42	40,4%	26	25,0%	9,85	16,0	3,14
	Spoločne	13	12,5%	26	25,0%	6,50	-13,0	-2,55
	SPOLU	104	100,0%	104,0	100,0%	$\chi^2(3)= 42,846, p<.001$		
Kto vstáva v noci k prebudenému dieťaťu	Matka	72	65,5%	27,5	25,0%	72,01	44,5	8,49
	Otec	2	1,8%	27,5	25,0%	23,65	-25,5	-4,86
	Striedavo	28	25,5%	27,5	25,0%	0,01	0,5	0,10
	Spoločne	8	7,3%	27,5	25,0%	13,83	-19,5	-3,72
	SPOLU	110	100,0%	110,0	100,0%	$\chi^2(3)= 109,491, p<.001$		
Bol otec pri pôrode dieťaťa	Nie	39	35,5%	36,7	33,3%	0,14	2,3	0,38
	Áno	65	59,1%	36,7	33,3%	21,82	28,3	4,67
	Nie na sále	6	5,5%	36,7	33,3%	25,68	-30,7	-5,07
	SPOLU	110	100,0%	110,0	100,0%	$\chi^2(2)= 47,691, p<.001$		
Kto sa staral o Vás keď ste boli dieťa	Len matka	19	17,3%	27,5	25,0%	2,63	-8,5	-1,62
	Matka viac	56	50,9%	27,5	25,0%	29,54	28,5	5,43
	Obaja rovnako	32	29,1%	27,5	25,0%	0,74	4,5	0,86
	Iní príbuzní	3	2,7%	27,5	25,0%	21,83	-24,5	-4,67
	SPOLU	110	100,0%	110,0	100,0%	$\chi^2(3)= 54,727, p<.001$		
Má byť starostlivosť o dieťa rovnocenná	Nie, matka viac	28	25,5%	55	50,0%	13,25	-27,0	-3,64
	Áno	82	74,5%	55	50,0%	13,25	27,0	3,64
	SPOLU	110	100,0%	110,0	100,0%	$\chi^2(1)= 26,509, p<.001$		

N_P – pozorovaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, N_O – očakávaná početnosť, N_{Or} – relatívna očakávaná početnosť, χ^2 - chí kvadrát dobrej zhody, R – reziduály SR – štandardizované reziduály

Obrázok 1 Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v rámci celého výskumného súboru rodičov bez ohľadu na ich krajinu pôvodu

Obrázok 2 Porovnanie ďalších faktorov ovplyvňujúcich výchovu v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v rámci celého výskumného súboru rodičov bez ohľadu na ich krajinu pôvodu

5.2 Podiel otca vo výchove a v starostlivosti o dieťa v európskych krajinách

H 1.1 Otcovia z európskych krajín sa na výchove a starostlivosti o dieťa podieľajú v nižšej miere ako matky z európskych krajín

V skupine matiek a otcov pochádzajúcich z európskych krajín sme na prostredníctvom chí-kvadrát testov dobrej zhody a následnej analýzy štandardizovaných reziduálov získali veľmi podobné výsledky ako v rámci celého výskumného súboru. Konkrétne sa ukázalo, že v európskych krajinách sa matky podieľajú na starostlivosti o dieťa vo významne vyššej miere ako otcovia a to vo všetkých skúmaných oblastiach.

Dokonca aj z hľadiska organizácie vychádzok, výletov či návštev ihriska, na ktorých sa v rámci celého výskumného súboru vo väčšine prípadov zúčastňovali obaja rodičia spoločne, sme zistili, že v skupine rodičov pochádzajúcich z Európy sa otcovia významne častejšie neangažovali v aspoň spoločnej starostlivosti o dieťa ani v tejto oblasti.

I keď počet prípadov, kedy sa matky samostatne podieľali na výchove dieťaťa významne prevyšoval počet prípadov, kedy výchovu zabezpečovali len samotní otcovia, rovnako ako v celom výskumnom súbore sa ukázalo, že v niektorých oblastiach sa otcovia vo významnej miere pri výchove dieťaťa striedali s matkami (obliekanie, kŕmenie, hranie sa, čítanie knižiek). V súvislosti sčítaním knižiek dieťaťa a jeho obliekaním či kŕmením sa navyše ukázalo, že striedanie sa pri výchove bolo v týchto oblastiach významne viac preferované ako spoločná starostlivosť.

Na spoločnej či striedavej starostlivosti o dieťa sa otcovia zúčastňovali vo významne nižšej miere aj z hľadiska nočného vstávania k prebudenému dieťaťu. Aj v tejto oblasti sa v starostlivosti o dieťa angažovali prevažne matky.

Popísané zistenia sú aj v skupine európskych rodičov v rozpore s predstavou väčšiny respondentov o ideálnej výchove. Viac ako štyri pätiny (80,9%) matiek a otcov zahrnutých do nášho výskumného súboru, ktorí pochádzali z Európy totiž vyslovilo presvedčenie, že starostlivosť o dieťa by mala byť rovnocenná zo strany oboch rodičov.

Naopak, výsledky výskumu opätovne potvrdzujú, že v reálnej praxi sa pri starostlivosti o dieťa odrážajú skôr výchovné vzorce, s ktorými sa rodičia stretli počas ich vlastného detstva. Ukázalo sa, že až 68,9% respondentov bolo v detstve vychovávaných prevažne alebo výlučne matkami.

V súlade s údajmi získanými v rámci celého výskumného súboru bolo tiež posledné zistenie, že napriek nižšiemu podielu európskych otcov na výchove detí, bola významná väčšina z nich ochotná byť pri matke v čase pôrodu. Na základe ich výpovedí sa ukázalo, že až takmer dve tretiny otcov (58,8%) bolo pri pôrode prítomných, resp. sa pôrodu chcelo zúčastniť. Všetky uvedené výsledky sú štatisticky popísané v tab.2 a graficky znázornené na obr. 3 - 4.

Tabuľka 2 Chí-kvadrát test dobrej zhody – Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z európskych krajín

		N_P	N_{Pr}	N_O	N_{Or}	χ^2	R	SR
<i>Kto dieťa kúpe</i>	<i>Matka</i>	29	43,3%	16,8	25,0%	8,86	12,2	2,98
	<i>Otec</i>	10	14,9%	16,8	25,0%	2,75	-6,8	-1,66
	<i>Striedavo</i>	17	25,4%	16,8	25,0%	0,00	0,2	0,05
	<i>Spoločne</i>	11	16,4%	16,8	25,0%	2,00	-5,8	-1,42
	<i>SPOLU</i>	67	100,0%	67,0	100,0%	$\chi^2(3)= 13,657, p= .003$		
<i>Kto dieťa oblieka</i>	<i>Matka</i>	25	37,3%	16,8	25,0%	4,00	8,2	2,00
	<i>Otec</i>	3	4,5%	16,8	25,0%	11,34	-13,8	-3,37
	<i>Striedavo</i>	37	55,2%	16,8	25,0%	24,29	20,2	4,93
	<i>Spoločne</i>	2	3,0%	16,8	25,0%	13,04	-14,8	-3,61
	<i>SPOLU</i>	67	100,0%	67,0	100,0%	$\chi^2(3)= 52,821, p<.001$		
<i>Kto dieťa kŕmi</i>	<i>Matka</i>	31	46,3%	16,8	25,0%	12,00	14,2	3,46
	<i>Otec</i>	1	1,5%	16,8	25,0%	14,86	-15,8	-3,85
	<i>Striedavo</i>	32	47,8%	16,8	25,0%	13,75	15,2	3,71
	<i>Spoločne</i>	3	4,5%	16,8	25,0%	11,34	-13,8	-3,37
	<i>SPOLU</i>	67	100,0%	67,0	100,0%	$\chi^2(3)= 52,104, p<.001$		
<i>Kto chodí s dieťaťom k lekárovi</i>	<i>Matka</i>	32	47,1%	17,0	25,0%	13,24	15,0	3,64
	<i>Otec</i>	1	1,5%	17,0	25,0%	15,06	-16,0	-3,88
	<i>Striedavo</i>	16	23,5%	17,0	25,0%	0,06	-1,0	-0,24
	<i>Spoločne</i>	19	27,9%	17,0	25,0%	0,24	2,0	0,49
	<i>SPOLU</i>	68	100,0%	68,0	100,0%	$\chi^2(3)= 28,588, p<.001$		
<i>Kto chodí s dieťaťom na vychádzky, na ihrisko, na výlety</i>	<i>Matka</i>	19	27,9%	17,0	25,0%	0,24	2,0	0,49
	<i>Otec</i>	5	7,4%	17,0	25,0%	8,47	-12,0	-2,91
	<i>Striedavo</i>	20	29,4%	17,0	25,0%	0,53	3,0	0,73
	<i>Spoločne</i>	24	35,3%	17,0	25,0%	2,88	7,0	1,70
	<i>SPOLU</i>	68	100,0%	68,0	100,0%	$\chi^2(3)= 12,118, p=.007$		
<i>Kto sa s dieťaťom hrá</i>	<i>Matka</i>	13	19,4%	16,8	25,0%	0,86	-3,8	-0,93
	<i>Otec</i>	5	7,5%	16,8	25,0%	8,29	-11,8	-2,88
	<i>Striedavo</i>	34	50,7%	16,8	25,0%	17,61	17,2	4,20
	<i>Spoločne</i>	15	22,4%	16,8	25,0%	0,19	-1,8	-0,44
	<i>SPOLU</i>	67	100,0%	67,0	100,0%	$\chi^2(3)= 27,030, p<.001$		

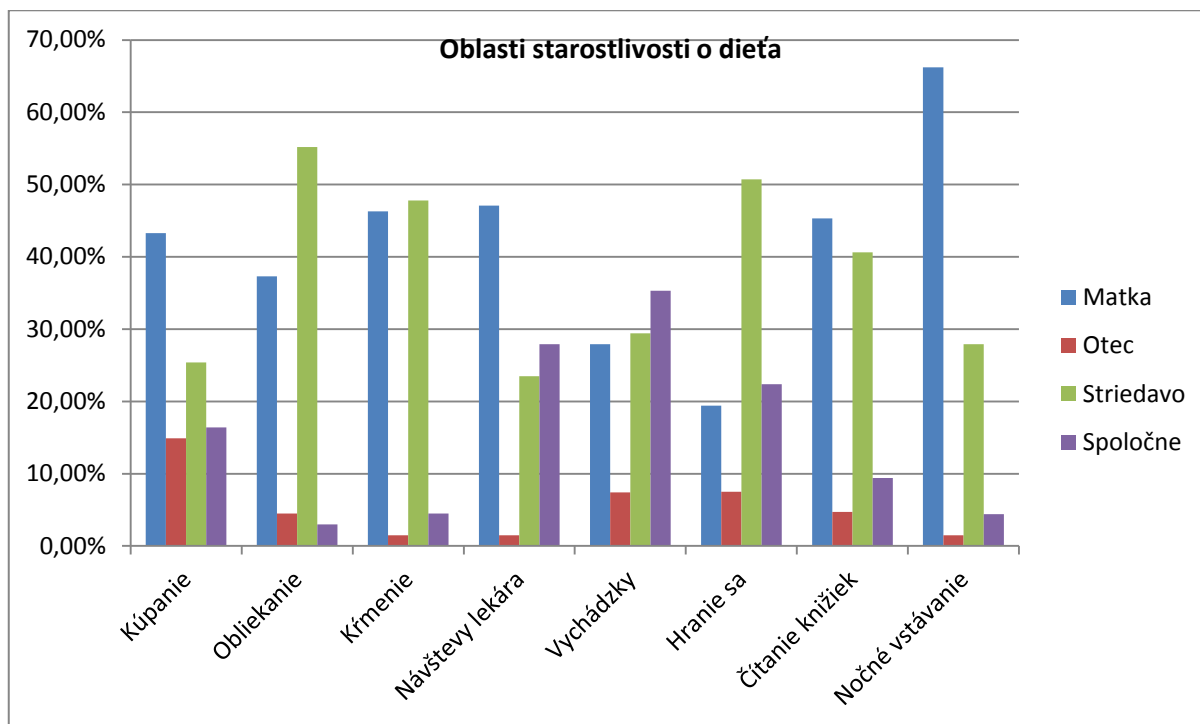
(pokračovanie na ďalšej strane)

Tabuľka 2 Chí-kvadrát test dobrej zhody – Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z európskych krajín (*pokračovanie*)

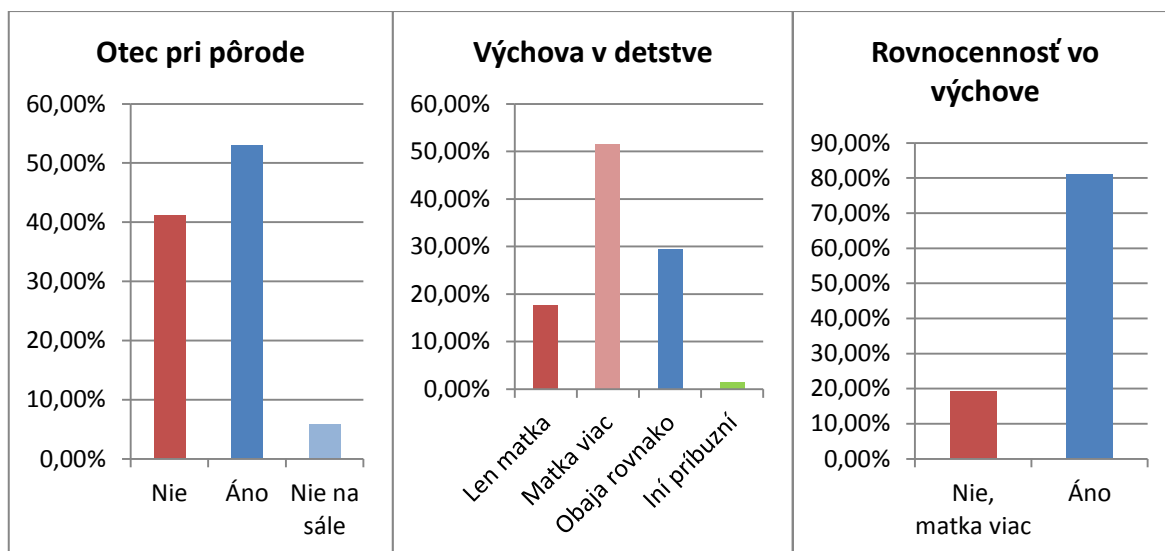
Kto dieťaťu číta knižky	Matka	29	45,3%	16,0	25,0%	10,56	13,0	3,25
	Otec	3	4,7%	16,0	25,0%	10,56	-13,0	-3,25
	Striedavo	26	40,6%	16,0	25,0%	6,25	10,0	2,50
	Spoločne	6	9,4%	16,0	25,0%	6,25	-10,0	-2,50
	SPOLU	64	100,0%	64,0	100,0%	$\chi^2(3) = 33,625, p < .001$		
Kto vstáva v noci k prebudenému dieťaťu	Matka	45	66,2%	17,0	25,0%	46,12	28,0	6,79
	Otec	1	1,5%	17,0	25,0%	15,06	-16,0	-3,88
	Striedavo	19	27,9%	17,0	25,0%	0,24	2,0	0,49
	Spoločne	3	4,4%	17,0	25,0%	11,53	-14,0	-3,40
	SPOLU	68	100,0%	68,0	100,0%	$\chi^2(3) = 72,941, p < .001$		
Bol otec pri pôrode dieťaťa	Nie	28	41,2%	22,7	33,3%	1,24	5,3	1,11
	Áno	36	52,9%	22,7	33,3%	7,79	13,3	2,79
	Nie na sále	4	5,9%	22,7	33,3%	15,40	-18,7	-3,92
	SPOLU	68	100,0%	68,0	100,0%	$\chi^2(2) = 24,471, p < .001$		
Kto sa staral o Vás keď ste boli dieťa	Len matka	12	17,6%	17	25,0%	1,47	-5,0	-1,21
	Matka viac	35	51,5%	17	25,0%	19,06	18,0	4,37
	Obaja rovnako	20	29,4%	17	25,0%	0,53	3,0	0,73
	Iní príbuzní	1	1,5%	17	25,0%	15,06	-16,0	-3,88
	SPOLU	68	100,0%	68,0	100,0%	$\chi^2(3) = 36,118, p < .001$		
Má byť starostlivosť o dieťa rovnocenná	Nie, matka viac	13	19,1%	34	50,0%	12,97	-21,0	-3,60
	Áno	55	80,9%	34	50,0%	12,97	21,0	3,60
	SPOLU	68	100,0%	68,0	100,0%	$\chi^2(1) = 25,941, p < .001$		

N_P – pozorovaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, N_O – očakávaná početnosť, N_{Or} – relatívna očakávaná početnosť, χ^2 - chí kvadrát dobrej zhody, R – reziduály SR – štandardizované reziduály

Obrázok 3 Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z európskych krajín

Obrázok 4 Porovnanie ďalších faktorov ovplyvňujúcich výchovu v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z európskych krajín

5.3 Podiel otca vo výchove a v starostlivosti o dieťa v arabských krajinách

H 1.2 Otcovia z arabských krajín sa na výchove a starostlivosti o dieťa podieľajú v nižšej miere ako matky z arabských krajín

Čo sa týka matiek a otcov pochádzajúcich z arabských krajín, pomocou chí-kvadrát testov dobrej zhody a následnej analýzy štandardizovaných reziduálov sme zistili, že k výchove pristupujú podobne ako európski rodičia, i keď sme zaznamenali aj niekoľko odlišností.

Vo všeobecnosti sa ukázalo, že aj v arabských krajinách sa matky podieľajú na starostlivosti o dieťa vo významne vyššej miere ako otcovia vo všetkých skúmaných oblastiach s výnimkou návštev lekára, či čítania knižiek dieťaťu. Na rozdiel od európskych rodičov absolvovali matky a otcovia pochádzajúci z arabských krajín návštevy detského lekára v porovnateľnej miere. Ani v čítaní knižiek sa matky neangažovali významne viac, než by sa dalo očakávať.

Ďalší rozdiel sa týkal organizácie vychádzok, výletov či návštev ihriska, na ktorých sa európski otcovia významne častejšie nepodieľali ani vo forme spoločnej starostlivosti o dieťa. V porovnaní s nimi sa arabskí otcovia v tejto oblasti vo významnej miere angažovali spolu s matkami.

I keď aj v skupine arabských rodičov bol počet prípadov, kedy výchovu dieťaťa zabezpečovali výlučne matky významne vyšší ako počet prípadov, kedy sa o dieťa v danej oblasti starali len samotní otcovia, ukázalo sa, že aj arabskí otcovia sa v niektorých oblastiach vo významnej miere pri výchove dieťaťa striedali s matkami. Zistili sme, že otcovia pochádzajúci z arabských krajín striedajú matky v rovnakých oblastiach starostlivosti o dieťa ako otcovia európski (obliekanie, hranie sa, čítanie knižiek). Výnimkou bolo len kŕmenie dieťaťa, ktoré zabezpečujú prevažne arabské matky.

Na spoločnej či striedavej starostlivosti o dieťa sa otcovia zúčastňovali vo významne nižšej miere aj pri kúpaní. Čo sa týka nočného vstávania k prebudenému dieťaťu, aj v tejto oblasti sa síce v starostlivosti o dieťa angažovali prevažne matky, avšak otcovia ich v očakávanej miere buď striedali alebo ju realizovali spoločne s nimi.

Na rozdiel od európskych rodičov neboli u respondentov pochádzajúcich z arabských krajín predstavy o ideálnej výchove v tak príkrom rozpore s realitou. Vyše tretina (35,7%)

arabských matiek a otcov sa totiž domnievalo, že starostlivosť o dieťa by nemala byť rovnocenná a mala by ju zabezpečovať prevažne matka.

Na druhej strane, výsledky výskumu opätovne potvrdili, že v praxi sa pri starostlivosti o dieťa odrážajú tiež výchovné vzorce, s ktorými sa rodičia stretli počas ich vlastného detstva. Ukázalo sa, že až 66,7% respondentov bolo v detstve vychovávaných prevažne alebo výlučne matkami.

V súlade s údajmi získanými v rámci celého výskumného súboru ako aj v skupine európskych rodičov bolo tiež posledné zistenie, že napriek nižšiemu podielu arabských otcov na výchove detí, bola významná väčšina z nich ochotná byť pri matke v čase pôrodu. Na základe ich výpovedí sa ukázalo, že až takmer tri štvrtiny arabských otcov (73,8%) bolo pri pôrode prítomných, resp. sa pôrodu chcelo zúčastniť. To je percentuálne dokonca viac ako v skupine otcov pochádzajúcich z európskych krajín. Všetky uvedené výsledky sú štatisticky popísané v tab. 3 a graficky znázornené na obr.5-6

Tabuľka 3 Chí-kvadrát test dobrej zhody – Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z arabských krajín
(pokračovanie na ďalšej strane)

		N_P	N_{Pr}	N_O	N_{Or}	χ^2	R	SR
Kto dieťa kúpe	Matka	20	50,0%	10,0	25,0%	10,00	10,0	3,16
	Otec	5	12,5%	10,0	25,0%	2,50	-5,0	-1,58
	Striedavo	12	30,0%	10,0	25,0%	0,40	2,0	0,63
	Spoločne	3	7,5%	10,0	25,0%	4,90	-7,0	-2,21
	SPOLU	40	100,0%	40,0	100,0%	$\chi^2(3)= 17,800, p< .001$		
Kto dieťa oblieka	Matka	17	42,5%	10,0	25,0%	4,90	7,0	2,21
	Otec	2	5,0%	10,0	25,0%	6,40	-8,0	-2,53
	Striedavo	20	50,0%	10,0	25,0%	10,00	10,0	3,16
	Spoločne	1	2,5%	10,0	25,0%	8,10	-9,0	-2,85
	SPOLU	40	100,0%	40,0	100,0%	$\chi^2(3)= 29,400, p<.001$		
Kto dieťa kŕmi	Matka	22	55,0%	10,0	25,0%	14,40	12,0	3,79
	Otec	3	7,5%	10,0	25,0%	4,90	-7,0	-2,21
	Striedavo	11	27,5%	10,0	25,0%	0,10	1,0	0,32
	Spoločne	4	10,0%	10,0	25,0%	3,60	-6,0	-1,90
	SPOLU	40	100,0%	40,0	100,0%	$\chi^2(3)= 23,000, p< .001$		
Kto chodí s dieťaťom k lekárovi	Matka	10	23,8%	10,5	25,0%	0,02	-0,5	-0,15
	Otec	11	26,2%	10,5	25,0%	0,02	0,5	0,15
	Striedavo	11	26,2%	10,5	25,0%	0,02	0,5	0,15
	Spoločne	10	23,8%	10,5	25,0%	0,02	-0,5	-0,15
	SPOLU	42	100,0%	42,0	100,0%	$\chi^2(3)= ,095, p=.992$		
Kto chodí s dieťaťom na výhádzky, na ihrisko, na výlety	Matka	6	14,3%	10,5	25,0%	1,93	-4,5	-1,39
	Otec	4	9,5%	10,5	25,0%	4,02	-6,5	-2,01
	Striedavo	13	31,0%	10,5	25,0%	0,60	2,5	0,77
	Spoločne	19	45,2%	10,5	25,0%	6,88	8,5	2,62
	SPOLU	42	100,0%	42,0	100,0%	$\chi^2(3)= 13,429, p=.004$		
Kto sa s dieťaťom hrá	Matka	4	9,5%	10,5	25,0%	4,02	-6,5	-2,01
	Otec	6	14,3%	10,5	25,0%	1,93	-4,5	-1,39
	Striedavo	17	40,5%	10,5	25,0%	4,02	6,5	2,01
	Spoločne	15	35,7%	10,5	25,0%	1,93	4,5	1,39
	SPOLU	42	100,0%	42,0	100,0%	$\chi^2(3)= 11,905, p=.008$		

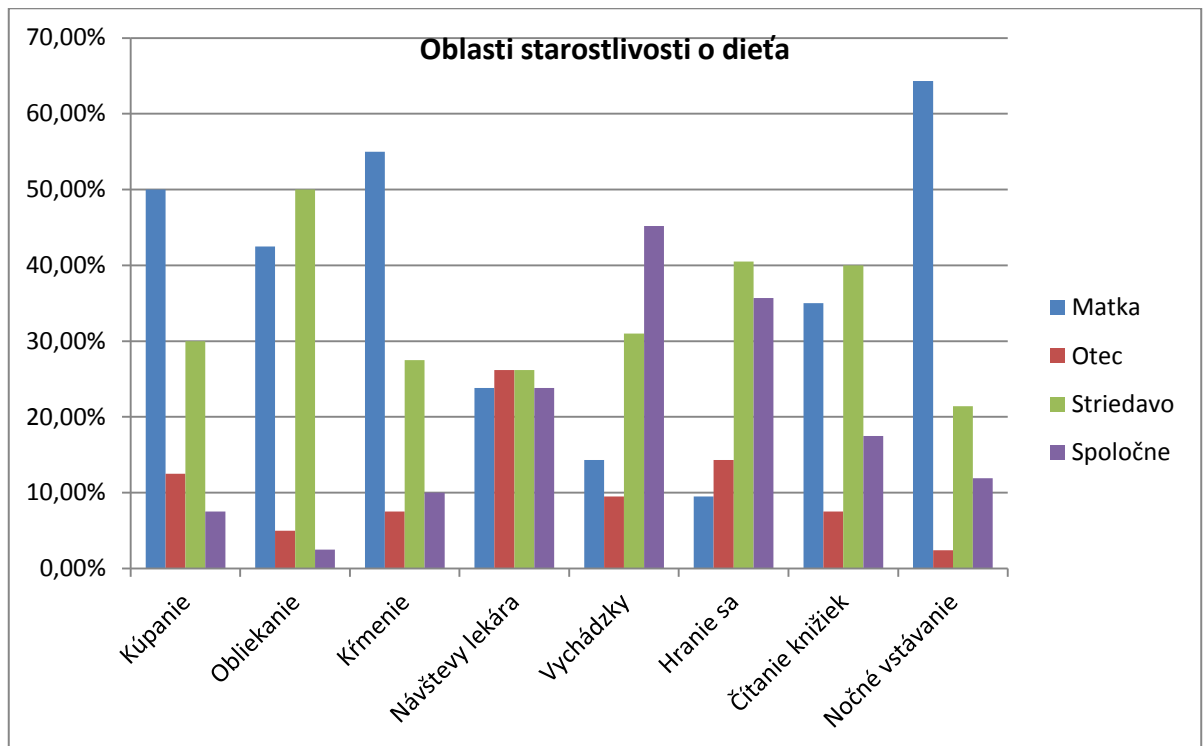
(pokračovanie na ďalšej strane)

Tabuľka 3 Chí-kvadrát test dobrej zhody – Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z arabských krajín (pokračovanie)

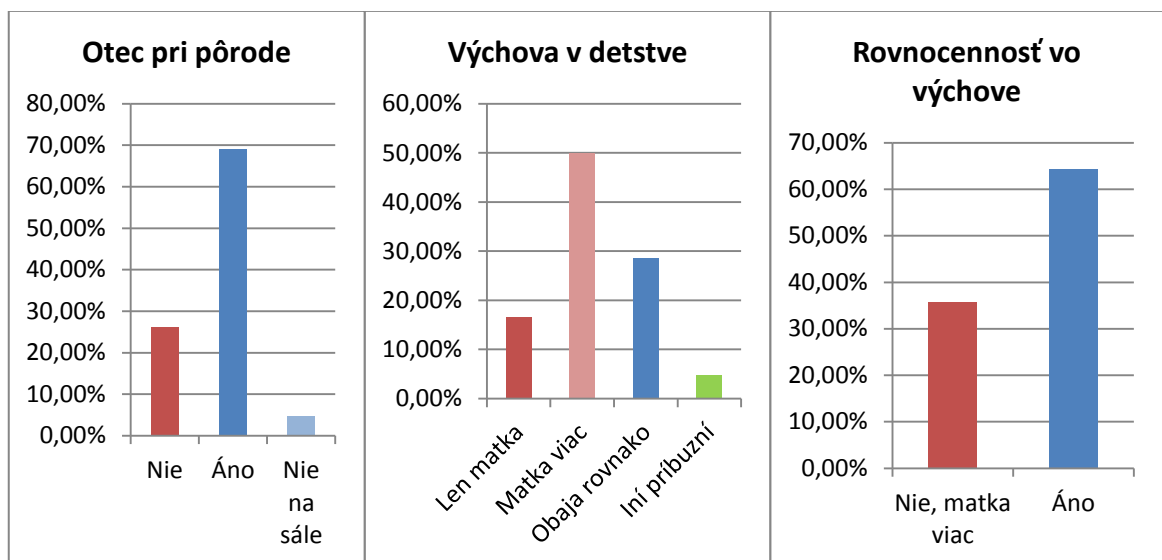
Kto dieťaťu číta knižky	Matka	14	35,0%	10	25,0%	1,60	4,0	1,26
	Otec	3	7,5%	10	25,0%	4,90	-7,0	-2,21
	Striedavo	16	40,0%	10	25,0%	3,60	6,0	1,90
	Spoločne	7	17,5%	10	25,0%	0,90	-3,0	-0,95
	SPOLU	40	100,0%	40,0	100,0%	$\chi^2(3)= 11,000, p=.012$		
Kto vstáva v noci k prebudenému dieťaťu	Matka	27	64,3%	10,5	25,0%	25,93	16,5	5,09
	Otec	1	2,4%	10,5	25,0%	8,60	-9,5	-2,93
	Striedavo	9	21,4%	10,5	25,0%	0,21	-1,5	-0,46
	Spoločne	5	11,9%	10,5	25,0%	2,88	-5,5	-1,70
	SPOLU	42	100,0%	42,0	100,0%	$\chi^2(3)= 37,619, p< .001$		
Bol otec pri pôrode dieťaťa	Nie	11	26,2%	14	33,3%	0,64	-3,0	-0,80
	Áno	29	69,0%	14	33,3%	16,07	15,0	4,01
	Nie na sále	2	4,8%	14	33,3%	10,29	-12,0	-3,21
	SPOLU	42	100,0%	42,0	100,0%	$\chi^2(2)= 27,000, p< .001$		
Kto sa staral o Vás keď ste boli dieťa	Len matka	7	16,7%	10,5	25,0%	1,17	-3,5	-1,08
	Matka viac	21	50,0%	10,5	25,0%	10,50	10,5	3,24
	Obaja rovnako	12	28,6%	10,5	25,0%	0,21	1,5	0,46
	Iní príbuzní	2	4,8%	10,5	25,0%	6,88	-8,5	-2,62
	SPOLU	42	100,0%	42,0	100,0%	$\chi^2(3)= 18,762, p< .001$		
Má byť starostlivosť o dieťa rovnocenná	Nie, matka viac	15	35,7%	21	50,0%	1,71	-6,0	-1,31
	Áno	27	64,3%	21	50,0%	1,71	6,0	1,31
	SPOLU	42	100,0%	42,0	100,0%	$\chi^2(1)= 3,429, p= .064$		

N_p – pozorovaná početnosť, N_{pr} – relatívna pozorovaná početnosť, N_o – očakávaná početnosť, N_{or} – relatívna očakávaná početnosť, χ^2 - chí kvadrát dobrej zhody, R – reziduály SR – štandardizované reziduály

Obrázok 5 Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z arabských krajín

Obrázok 6 Porovnanie ďalších faktorov ovplyvňujúcich výchovu v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z arabských krajín

5.4 Rozdiely medzi európskymi a arabskými rodičmi v podieľaní sa na výchove a starostlivosti o dieťa

H2 Existuje rozdiel vo výchove a starostlivosti o dieťa medzi rodičmi z arabských a európskych krajín.

Potenciálne rozdiely medzi európskymi a arabskými rodičmi v ich prístupe k výchove detí sme skúmali aj priamo pomocou chí-kvadrát testu nezávislosti a následnej analýzy štandardizovaných reziduálov. Na základe ich výsledkov sme zistili, že rozdiely medzi rodičmi pochádzajúcimi z európskych a arabských krajín sú štatisticky významné len v dvoch oblastiach – starostlivosti o dieťa z hľadiska zabezpečovania lekárskej starostlivosti a predstave rodičov o ideálnej výchove v zmysle potreby rovnocenného zastúpenia matky a otca v starostlivosti o dieťa.

V súvislosti s návštevami detského lekára sa ukázalo, že v arabských krajinách ich otcovia zabezpečujú významne častejšie ako otcovia pochádzajúci z európskych krajín, $\chi^2(3) = 18.462$, $p < .001$. Spomedzi rodín, v rámci ktorých chodia s dieťaťom k lekárovi výlučne otcovia, bolo až 91,7% arabských a len 8,3% európskych. Výlučnú starostlivosť v tejto oblasti zabezpečovalo len 1,5% všetkých európskych otcov, pričom v arabských krajinách to bolo až vyše štvrtina (26,2%) všetkých otcov. Popísané rozdiely boli nielen štatisticky signifikantné, ale dosahovali tiež strednú úroveň vecnej významnosti, Cramer V = .410 (tab. 7).

H3 S tvrdením, že výchova a starostlivosť o dieťa by mala byť rovnocenná zo strany oboch rodičov súhlasí viacej rodičov z európskych krajín ako rodičov z arabských krajín.

Čo sa týka presvedčenia o potrebe rovnocenného zastúpenia matky a otca v starostlivosti o dieťa sa naopak ukázalo, že tento názor zastávalo významne viac európskych rodičov ako tých arabských, $\chi^2(1) = 3.769$, $p = .052$. Až vyše dve tretiny (67,1%) všetkých rodičov, ktorí boli presvedčení, že na výchove dieťaťa by sa mali v rovnakej miere podieľať obaja rodičia, pochádzali z európskych krajín. V arabských krajinách uvažovala týmto spôsobom len menej ako tretina rodičov (32,9%). Spomedzi všetkých európskych rodičov bolo za rovnocennosť v starostlivosti o dieťa až 80,9% z nich, pričom v arabských krajinách tento názor zastávali len menej ako dve tretiny rodičov (64,3%). Pravdepodobnosť, že európski

rodičia budú uprednostňovať rovnocenný prístup k výchove dieťaťa bola 2,35-krát vyššia ako v prípade rodičov pochádzajúcich z arabských krajín¹. Popísané rozdiely boli nielen štatisticky signifikantné, ale dosahovali tiež až takmer strednú úroveň vecnej významnosti, $\Phi = -.185$ (tab. 14).

Všetky ostatné rozdiely v účasti rodičov na jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa nedosahovali požadovanú kritickú hodnotu štatistickej významnosti ($p < .05$). Výsledky všetkých štatistických analýz testujúcich rozdiely medzi európskymi a arabskými rodičmi týkajúce sa jednotlivých oblastí starostlivosti o dieťa sú zhrnuté v tabuľkách 4-14.

¹ Pravdepodobnosť sme vyrátali podľa vzorca určeného pre štvorpolnú kontingenčnú tabuľku (Field, 2013)
počet rodičov v európskych krajinách, ktorí boli za rovnocennosť vo výchove dieťaťa (N=55)
/ počet európskych rodičov, ktorí boli presvedčení o tom, že dieťa by sa mala vychovávať viac matka
(N=13)
v pomere ku
počet rodičov v arabských krajinách, ktorí boli za rovnocennosť vo výchove dieťaťa (N=27)
/ počet arabských rodičov, ktorí boli presvedčení o tom, že dieťa by sa mala vychovávať viac matka
(N=15)

Tabuľka 4 Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatohto, kto z rodičov dieťa kúpe

Kto dieťa kúpe		Krajina pôvodu		Spolu
		Európska	Arabská	
Nikto	N_P	1	2	3
	N_O	1,9	1,1	3,0
	N_{Pr} (starostlivosť)	33,3%	66,7%	100,0%
	N_{Pr} (krajina)	1,5%	4,8%	2,7%
	SR	-,6	,8	
Matka	N_P	29	20	49
	N_O	30,3	18,7	49,0
	N_{Pr} (starostlivosť)	59,2%	40,8%	100,0%
	N_{Pr} (krajina)	42,6%	47,6%	44,5%
	SR	-,2	,3	
Otec	N_P	10	5	15
	N_O	9,3	5,7	15,0
	N_{Pr} (starostlivosť)	66,7%	33,3%	100,0%
	N_{Pr} (krajina)	14,7%	11,9%	13,6%
	SR	,2	-,3	
Obaja rodičia striedavo	N_P	17	12	29
	N_O	17,9	11,1	29,0
	N_{Pr} (starostlivosť)	58,6%	41,4%	100,0%
	N_{Pr} (krajina)	25,0%	28,6%	26,4%
	SR	-,2	,3	
Obaja rodičia spoločne	N_P	11	3	14
	N_O	8,7	5,3	14,0
	N_{Pr} (starostlivosť)	78,6%	21,4%	100,0%
	N_{Pr} (krajina)	16,2%	7,1%	12,7%
	SR	,8	-1,0	
SPOLU	N_P	68	42	110
	N_O	68,0	42,0	110,0
	N_{Pr} (starostlivosť)	61,8%	38,2%	100,0%
	N_{Pr} (krajina)	100,0%	100,0%	100,0%
		$\chi^2(4) = 3,115$		
		Cramer V = ,168		
		p = ,539		

N_P – pozorovaná početnosť, N_O – očakávaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, χ^2 - chí-kvadrát test nezávislosti, SR – štandardizované reziduály, Cramer V – ukazovateľ sily vzťahu medzi skúmanými premennými, p – hladina významnosti
 $1.96 \leq SR < 2.58$ ($p < .05$); $2.58 \leq SR < 3.29$ ($p < .01$), $SR > 3.29$ ($p < .001$)

Tabuľka 5 Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatohto, kto z rodičov dieťa oblieka

Kto dieťa oblieka		Krajina pôvodu		Spolu
		Európska	Arabská	
Nikto	N_P	1	2	3
	N_O	1,9	1,1	3,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	33,3%	66,7%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	1,5%	4,8%	2,7%
	SR	-,6	,8	
Matka	N_P	25	17	42
	N_O	26,0	16,0	42,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	59,5%	40,5%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	36,8%	40,5%	38,2%
	SR	-,2	,2	
Otec	N_P	3	2	5
	N_O	3,1	1,9	5,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	60,0%	40,0%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	4,4%	4,8%	4,5%
	SR	-,1	,1	
Obaja rodičia striedavo	N_P	37	20	57
	N_O	35,2	21,8	57,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	64,9%	35,1%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	54,4%	47,6%	51,8%
	SR	,3	-,4	
Obaja rodičia spoločne	N_P	2	1	3
	N_O	1,9	1,1	3,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	66,7%	33,3%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	2,9%	2,4%	2,7%
	SR	,1	-,1	
SPOLU	N_P	68	42	110
	N_O	68,0	42,0	110,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	61,8%	38,2%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	100,0%	100,0%	100,0%
		$\chi^2(4) = 1,393$		
		Cramer V = ,113		
		p = ,845		

N_P – pozorovaná početnosť, N_O – očakávaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, χ^2 - chí-kvadrát test nezávislosti, SR – štandardizované reziduály, Cramer V – ukazovateľ sily vzťahu medzi skúmanými premennými, p – hladina významnosti

1.96 \leq SR < 2.58 (p < .05); 2.58 \leq SR < 3.29 (p < .01), SR > 3.29 (p < .001)

Tabuľka 6 Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatohto, kto z rodičov dieťa kŕmi

Kto dieťa kŕmi		Krajina pôvodu		Spolu
		Európska	Arabská	
Nikto	N_P	1	2	3
	N_O	1,9	1,1	3,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	33,3%	66,7%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	1,5%	4,8%	2,7%
	SR	-,6	,8	
Matka	N_P	31	22	53
	N_O	32,8	20,2	53,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	58,5%	41,5%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	45,6%	52,4%	48,2%
	SR	-,3	,4	
Otec	N_P	1	3	4
	N_O	2,5	1,5	4,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	25,0%	75,0%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	1,5%	7,1%	3,6%
	SR	-,9	1,2	
Obaja rodičia striedavo	N_P	32	11	43
	N_O	26,6	16,4	43,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	74,4%	25,6%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	47,1%	26,2%	39,1%
	SR	1,1	-1,3	
Obaja rodičia spoločne	N_P	3	4	7
	N_O	4,3	2,7	7,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	42,9%	57,1%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	4,4%	9,5%	6,4%
	SR	-,6	,8	
SPOLU	N_P	68	42	110
	N_O	68,0	42,0	110,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	61,8%	38,2%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	100,0%	100,0%	100,0%
		$\chi^2(4) = 7,536$		
		Cramer V = ,262		
		p = ,110		

N_P – pozorovaná početnosť, N_O – očakávaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, χ^2 - chí-kvadrát test nezávislosti, SR – štandardizované reziduály, Cramer V – ukazovateľ sily vzťahu medzi skúmanými premennými, p – hladina významnosti

1.96 ≤ SR < 2.58 (p < .05); 2.58 ≤ SR < 3.29 (p < .01), SR > 3.29 (p < .001)

Tabuľka 7 Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatoho, kto z rodičov chodí s dieťaťom k lekárovi

Kto chodí s dieťaťom k lekárovi		Krajina pôvodu		Spolu
		Európska	Arabská	
Matka	N_P	32	10	42
	N_O	26,0	16,0	42,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	76,2%	23,8%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	47,1%	23,8%	38,2%
	SR	1,2	-1,5	
Otec	N_P	1	11	12
	N_O	7,4	4,6	12,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	8,3%	91,7%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	1,5%	26,2%	10,9%
	SR	-2,4	3,0	
Obaja rodičia striedavo	N_P	16	11	27
	N_O	16,7	10,3	27,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	59,3%	40,7%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	23,5%	26,2%	24,5%
	SR	-,2	,2	
Obaja rodičia spoločne	N_P	19	10	29
	N_O	17,9	11,1	29,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	65,5%	34,5%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	27,9%	23,8%	26,4%
	SR	,3	-,3	
SPOLU	N_P	68	42	110
	N_O	68,0	42,0	110,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	61,8%	38,2%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	100,0%	100,0%	100,0%
		$\chi^2(3) = 18,462$		
		Cramer V = ,410		
		p < .001		

N_P – pozorovaná početnosť, N_O – očakávaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, χ^2 - chí-kvadrát test nezávislosti, SR – štandardizované reziduály, Cramer V – ukazovateľ sily vzťahu medzi skúmanými premennými, p – hladina významnosti

1.96 ≤ SR < 2.58 (p < .05); 2.58 ≤ SR < 3.29 (p < .01), SR > 3.29 (p < .001)

Tabuľka 8 Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatoho, kto z rodičov chodí s dieťaťom na vychádzky, na ihrisko, na výlety

Kto chodí s dieťaťom na vychádzky, na ihrisko, na výlety		Krajina pôvodu		Spolu
		Európska	Arabská	
Matka	N_P	19	6	25
	N_O	15,5	9,5	25,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	76,0%	24,0%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	27,9%	14,3%	22,7%
	SR	,9	-1,1	
Otec	N_P	5	4	9
	N_O	5,6	3,4	9,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	55,6%	44,4%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	7,4%	9,5%	8,2%
	SR	-,2	,3	
Obaja rodičia striedavo	N_P	20	13	33
	N_O	20,4	12,6	33,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	60,6%	39,4%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	29,4%	31,0%	30,0%
	SR	-,1	,1	
Obaja rodičia spoločne	N_P	24	19	43
	N_O	26,6	16,4	43,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	55,8%	44,2%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	35,3%	45,2%	39,1%
	SR	-,5	,6	
SPOLU	N_P	68	42	110
	N_O	68,0	42,0	110,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	61,8%	38,2%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	100,0%	100,0%	100,0%
		$\chi^2(3) = 2,957$		
		Cramer V = ,164		
		p = .398		

N_P – pozorovaná početnosť, N_O – očakávaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, χ^2 - chí-kvadrát test nezávislosti, SR – štandardizované reziduály, Cramer V – ukazovateľ sily vzťahu medzi skúmanými premennými, p – hladina významnosti

1.96 ≤ SR < 2.58 (p < .05); 2.58 ≤ SR < 3.29 (p < .01), SR > 3.29 (p < .001)

Tabuľka 9 Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatoho, kto z rodičov sa s dieťaťom hrá

Kto sa s dieťaťom hrá		Krajina pôvodu		Spolu
		Európska	Arabská	
Nikto	N_P	1	0	1
	N_O	,6	,4	1,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	100,0%	0,0%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	1,5%	0,0%	0,9%
	SR	,5	-,6	
Matka	N_P	13	4	17
	N_O	10,5	6,5	17,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	76,5%	23,5%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	19,1%	9,5%	15,5%
	SR	,8	-1,0	
Otec	N_P	5	6	11
	N_O	6,8	4,2	11,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	45,5%	54,5%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	7,4%	14,3%	10,0%
	SR	-,7	,9	
Obaja rodičia striedavo	N_P	34	17	51
	N_O	31,5	19,5	51,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	66,7%	33,3%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	50,0%	40,5%	46,4%
	SR	,4	-,6	
Obaja rodičia spoločne	N_P	15	15	30
	N_O	18,5	11,5	30,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	50,0%	50,0%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	22,1%	35,7%	27,3%
	SR	-,8	1,0	
SPOLU	N_P	68	42	110
	N_O	68,0	42,0	110,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	61,8%	38,2%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	100,0%	100,0%	100,0%
			$\chi^2(4) = 5,695$	
		Cramer V = ,228		
		p = ,223		

N_P – pozorovaná početnosť, N_O – očakávaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, χ^2 - chí-kvadrát test nezávislosti, SR – štandardizované rezíduály, Cramer V – ukazovateľ sily vzťahu medzi skúmanými premennými, p – hladina významnosti

1.96 \leq SR < 2.58 (p < .05); 2.58 \leq SR < 3.29 (p < .01), SR > 3.29 (p < .001)

Tabuľka 10 Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatohto, kto z rodičov číta dieťaťu knižky

Kto dieťaťu číta knižky		Krajina pôvodu		Spolu
		Európska	Arabská	
Nikto	N_P	4	2	6
	N_O	3,7	2,3	6,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	66,7%	33,3%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	5,9%	4,8%	5,5%
	SR	,2	-,2	
Matka	N_P	29	14	43
	N_O	26,6	16,4	43,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	67,4%	32,6%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	42,6%	33,3%	39,1%
	SR	,5	-,6	
Otec	N_P	3	3	6
	N_O	3,7	2,3	6,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	50,0%	50,0%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	4,4%	7,1%	5,5%
	SR	-,4	,5	
Obaja rodičia striedavo	N_P	26	16	42
	N_O	26,0	16,0	42,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	61,9%	38,1%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	38,2%	38,1%	38,2%
	SR	,0	,0	
Obaja rodičia spoločne	N_P	6	7	13
	N_O	8,0	5,0	13,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	46,2%	53,8%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	8,8%	16,7%	11,8%
	SR	-,7	,9	
SPOLU	N_P	68	42	110
	N_O	68,0	42,0	110,0
	$N_{Pr}(\text{starostlivosť})$	61,8%	38,2%	100,0%
	$N_{Pr}(\text{krajina})$	100,0%	100,0%	100,0%
			$\chi^2(4) = 2,343$	
		Cramer V = ,146		
		p = ,673		

N_P – pozorovaná početnosť, N_O – očakávaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, χ^2 - chí-kvadrát test nezávislosti, SR – štandardizované reziduály, Cramer V – ukazovateľ sily vzťahu medzi skúmanými premennými, p – hladina významnosti

$1.96 \leq SR < 2.58$ ($p < .05$); $2.58 \leq SR < 3.29$ ($p < .01$), $SR > 3.29$ ($p < .001$)

Tabuľka 11 Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatohto, kto z rodičov vstáva v noci k prebudenému dieťaťu

Kto vstáva v noci k prebudenému dieťaťu		Krajina pôvodu		Spolu
		Európska	Arabská	
Matka	N_P	45	27	72
	N_O	44,5	27,5	72,0
	N_{Pr} (starostlivosť)	62,5%	37,5%	100,0%
	N_{Pr} (krajina)	66,2%	64,3%	65,5%
	SR	,1	-,1	
Otec	N_P	1	1	2
	N_O	1,2	,8	2,0
	N_{Pr} (starostlivosť)	50,0%	50,0%	100,0%
	N_{Pr} (krajina)	1,5%	2,4%	1,8%
	SR	-,2	,3	
Obaja rodičia striedavo	N_P	19	9	28
	N_O	17,3	10,7	28,0
	N_{Pr} (starostlivosť)	67,9%	32,1%	100,0%
	N_{Pr} (krajina)	27,9%	21,4%	25,5%
	SR	,4	-,5	
Obaja rodičia spoločne	N_P	3	5	8
	N_O	4,9	3,1	8,0
	N_{Pr} (starostlivosť)	37,5%	62,5%	100,0%
	N_{Pr} (krajina)	4,4%	11,9%	7,3%
	SR	-,9	1,1	
SPOLU	N_P	68	42	110
	N_O	68,0	42,0	110,0
	N_{Pr} (starostlivosť)	61,8%	38,2%	100,0%
	N_{Pr} (krajina)	100,0%	100,0%	100,0%
		$\chi^2(3) = 2,570$		
		Cramer V = ,153		
		p = ,463		

N_P – pozorovaná početnosť, N_O – očakávaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, χ^2 - chí-kvadrát test nezávislosti, SR – štandardizované reziduály, Cramer V – ukazovateľ sily vzťahu medzi skúmanými premennými, p – hladina významnosti

1.96 ≤ SR < 2.58 (p < .05); 2.58 ≤ SR < 3.29 (p < .01), SR > 3.29 (p < .001)

Tabuľka 12 Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami z hľadiska ochoty otcov byť pri pôrode dieťaťa

Bol otec pri pôrode dieťaťa		Krajina pôvodu		Spolu
		Európska	Arabská	
Nie	N_P	28	11	39
	N_O	24,1	14,9	39,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	71,8%	28,2%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	41,2%	26,2%	35,5%
	SR	,8	-1,0	
Áno	N_P	36	29	65
	N_O	40,2	24,8	65,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	55,4%	44,6%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	52,9%	69,0%	59,1%
	SR	-,7	,8	
Nie na sále, ale v pôrodnici áno	N_P	4	2	6
	N_O	3,7	2,3	6,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	66,7%	33,3%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	5,9%	4,8%	5,5%
	SR	,2	-,2	
SPOLU	N_P	68	42	110
	N_O	68,0	42,0	110,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	61,8%	38,2%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	100,0%	100,0%	100,0%
		$\chi^2(2) = 2,844$		
		Cramer V = ,161		
		p = ,241		

N_P – pozorovaná početnosť, N_O – očakávaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, χ^2 - chí-kvadrát test nezávislosti, SR – štandardizované reziduály, Cramer V – ukazovateľ sily vzťahu medzi skúmanými premennými, p – hladina významnosti

$1.96 \leq SR < 2.58$ ($p < .05$); $2.58 \leq SR < 3.29$ ($p < .01$), $SR > 3.29$ ($p < .001$)

Tabuľka 13 Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami z hľadiskatohto, kto sa staral o rodičov keď boli sami deťmi

Kto sa staral o rodiča keď bolsám dieťa		Krajina pôvodu		Spolu
		Európska	Arabská	
Len matka	N_P	12	7	19
	N_O	11,7	7,3	19,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	63,2%	36,8%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	17,6%	16,7%	17,3%
	SR	,1	-,1	
Obaja rodičia, ale matka viac	N_P	35	21	56
	N_O	34,6	21,4	56,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	62,5%	37,5%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	51,5%	50,0%	50,9%
	SR	,1	-,1	
Obaja rodičia rovnako	N_P	20	12	32
	N_O	19,8	12,2	32,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	62,5%	37,5%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	29,4%	28,6%	29,1%
	SR	,0	-,1	
Iní príbuzní	N_P	1	2	3
	N_O	1,9	1,1	3,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	33,3%	66,7%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	1,5%	4,8%	2,7%
	SR	-,6	,8	
SPOLU	N_P	68	42	110
	N_O	68,0	42,0	110,0
	$N_{Pr}(\textit{starostlivost'})$	61,8%	38,2%	100,0%
	$N_{Pr}(\textit{krajina})$	100,0%	100,0%	100,0%
		$\chi^2(3) = 1,063$		
		Cramer V = ,098		
		p = ,786		

N_P – pozorovaná početnosť, N_O – očakávaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, χ^2 - chí-kvadrát test nezávislosti, SR – štandardizované reziduály, Cramer V – ukazovateľ sily vzťahu medzi skúmanými premennými, p – hladina významnosti

$1.96 \leq SR < 2.58$ ($p < .05$); $2.58 \leq SR < 3.29$ ($p < .01$), $SR > 3.29$ ($p < .001$)

Tabuľka 14 Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v názore rodičov na potrebu rovnocennosti vo výchove

Má byť starostlivosť o dieťa rovnocenná		Krajina pôvodu		Spolu
		Európska	Arabská	
Nie, matka sa má starať viac	N_P	13	15	28
	N_O	17,3	10,7	28,0
	$N_{Pr}(starostlivosť)$	46,4%	53,6%	100,0%
	$N_{Pr}(krajina)$	19,1%	35,7%	25,5%
	SR	-1,0	1,3	
Áno	N_P	55	27	82
	N_O	50,7	31,3	82,0
	$N_{Pr}(starostlivosť)$	67,1%	32,9%	100,0%
	$N_{Pr}(krajina)$	80,9%	64,3%	74,5%
	SR	,6	-,8	
SPOLU	N_P	68	42	110
	N_O	68,0	42,0	110,0
	$N_{Pr}(starostlivosť)$	61,8%	38,2%	100,0%
	$N_{Pr}(krajina)$	100,0%	100,0%	100,0%
		$\chi^2(1) = 3,769$		
		$\Phi = -.185$		
		$p = .052$		

N_P – pozorovaná početnosť, N_O – očakávaná početnosť, N_{Pr} – relatívna pozorovaná početnosť, χ^2 - chí-kvadrát test nezávislosti, SR – štandardizované reziduály, Φ – ukazovateľ sily vzťahu medzi skúmanými premennými, p – hladina významnosti

$1.96 \leq SR < 2.58$ ($p < .05$); $2.58 \leq SR < 3.29$ ($p < .01$), $SR > 3.29$ ($p < .001$)

5.5 Diskusia a zhrnutie empirickej časti

Hlavným cieľom diplomovej práce bolo zistiť, do akej miery sa podieľajú otcovia z európskych a arabských krajín na starostlivosti a výchove dieťaťa. Z piatich stanovených hypotéz sa potvrdili štyri, jedna sa nepovrdila.

Tabuľka 15 Overenie hypotéz

HYPOTÉZA		OVERENIE VÝSLEDKU
H1	Otcovia, bez ohľadu na krajinu pôvodu, sa na starostlivosti a výchove dieťaťa podieľajú v nižšej miere ako matky	potvrdená
H1.1	Otcovia z európskych krajín sa na výchove a starostlivosti o dieťa podieľajú v nižšej miere ako matky z európskych krajín	potvrdená
H1.2	Otcovia z arabských krajín sa na výchove a starostlivosti o dieťa podieľajú v nižšej miere ako matky z arabských krajín	potvrdená
H2	Existuje rozdiel vo výchove a starostlivosti o dieťa medzi rodičmi z arabských a európskych krajín	nepotvrdená (okrem starostlivosti o dieťa z hľadiska zabezpečovania lekárskej starostlivosti a predstave rodičov o ideálnej výchove v zmysle potreby rovnocenného prístupu zastúpenia matky a otca k výchove dieťaťa)
H3	S tvrdením, že výchova a starostlivosť o dieťa by mala byť rovnocenná zo strany oboch rodičov súhlasí viacej rodičov z európskych krajín ako rodičov z arabských krajín	potvrdená

H1 Otcovia, bez ohľadu na krajinu pôvodu, sa na výchove a starostlivosti o dieťa podieľajú v nižšej miere ako matky sa potvrdila. Matky podieľajú na starostlivosti o dieťa vo významne vyššej miere ako otcovia, a to vo všetkých skúmaných oblastiach. Výnimkou bola len organizácia vychádzok, výletov či návštevy ihriska, na ktorých sa vo väčšine prípadov zúčastňovali obaja rodičia spoločne, i keď aj v tejto oblasti sa samotní otcovia angažovali vo významne nižšej miere, ako by sa dalo očakávať.

*H 1.1 Otcovia z európskych krajín sa na výchove a starostlivosti o dieťa podieľajú v nižšej miere ako matky z európskych krajín*sa potvrdila. Konkrétne sa ukázalo, že v európskych krajinách sa matky podieľajú na starostlivosti o dieťa vo významne vyššej miere ako otcovia a to vo všetkých skúmaných oblastiach. Dokonca aj z hľadiska organizácie vychádzok, výletov či návštev ihriska, na ktorých sa v rámci celého výskumného súboru vo väčšine prípadov zúčastňovali obaja rodičia spoločne, sme zistili, že v skupine rodičov pochádzajúcich z Európy sa otcovia významne častejšie neangažovali v aspoň spoločnej starostlivosti o dieťa ani v tejto oblasti.

*H 1.2 Otcovia z arabských krajín sa na výchove a starostlivosti o dieťa podieľajú v nižšej miere ako matky z arabských krajín*sa potvrdila. Zistili sme, že k výchove pristupujú podobne ako európski rodičia, i keď sme zaznamenali aj niekoľko odlišností. Vo všeobecnosti sa ukázalo, že aj v arabských krajinách sa matky podieľajú na starostlivosti o dieťa vo významne vyššej miere ako otcovia vo všetkých skúmaných oblastiach s výnimkou návštev lekára, či čítania knížiek dieťaťu. Na rozdiel od európskych rodičov absolvovali matky a otcovia pochádzajúci z arabských krajín návštevy detského lekára v porovnateľnej miere. Ani v čítaní knížiek sa matky neangažovali významne viac, než by sa dalo očakávať.

*H2 Existuje rozdiel vo výchove a starostlivosti o dieťa medzi rodičmi z arabských a európskych krajín*sa nepotvrdila. Na základe výsledkov sme zistili, že rozdiely medzi rodičmi pochádzajúcimi z európskych a arabských krajín sú štatisticky významné len v dvoch oblastiach – starostlivosti o dieťa z hľadiska zabezpečovania lekárskej starostlivosti a predstave rodičov o ideálnej výchove v zmysle potreby rovnocenného zastúpenia matky a otca v starostlivosti o dieťa.

*H3 S tvrdením, že výchova a starostlivosť o dieťa by mala byť rovnocenná zo strany oboch rodičov súhlasí viacej rodičov z európskych krajín ako rodičov z arabských krajín*sa potvrdila. Čo sa týka presvedčenia o potrebe rovnocenného zastúpenia matky a otca v starostlivosti o dieťa sa ukázalo, že tento názor zastávalo významne viac európskych rodičov ako tých arabských. Až vyše dve tretiny (67,1%) všetkých rodičov, ktorí boli presvedčení, že na výchove dieťaťa by sa mali v rovnakej miere podieľať obaja rodičia, pochádzali z európskych krajín. V arabských krajinách uvažovala týmto spôsobom len menej ako tretina rodičov (32,9%).

6 ODPORÚČANIA PRE PRAX

V diplomovej práci sme sa venovali podielu otca na starostlivosti o dieťa. Výsledky ukázali, že aj napriek rastúcemu podielu otca na výchove a starostlivosti o dieťa oproti minulosti, starostlivosť matky o deti je stále v prevahe. Tému starostlivosti o dieťa zo strany otcov sa venuje viacero autorov, napríklad Renzetti a Curan, Burgessová, Šulová a iní. Margaret Meadová skúmala usporiadanie rodín a tiež otcovstvo už pred 100 rokmi. Väčšina autorov venujúcich sa danej problematike hlási príchod tzv. nových otcov približne od polovice 90-tych rokov 20. storočia. Noví otcovia už nie sú považovaní len za morálnych vychovávateľov alebo žiteľov rodiny. Takýto otec vychováva svoje deti aktívne a od narodenia. Spolupodieľa sa nielen na výchove a starostlivosti o dieťa, ale nerobia mu problém ani domáce práce. Bez zaváhania umýva riad, vysáva či navarí. Pri starostlivosti o dieťa nevykonáva len tzv. príjemné činnosti ako sú hranie sa alebo chodenie na vychádzku. Starostlivosť o dieťa prináša nielen radosť, ale aj prebaľovanie či kŕmenie. Berie ohľad na to, že manželka, vo väčšine prípadov, v dnešnej dobe pracuje alebo sa vzdeláva rovnako ako on, a že starostlivosť o dieťa a domácnosť už v dnešnej dobe nieje výhradnou povinnosťou žien tak, ako to bolo v minulosti.

V arabských krajinách sa otec podľa našich výsledkov v najväčšej miere podieľa na starostlivosti o dieťa spolu s matkou pri návštevách lekára s dieťaťom a pri chodení von – na vychádzky, výlety a pod. Táto skutočnosť vyplýva zrejme z tradície, že v minulosti arabské ženy mohli vychádzať z domu len za prítomnosti mužského sprievodcu, napr. manžela, brata, otca alebo iného príbuzného. Bolo neprijateľné, aby žena chodila do spoločnosti sama alebo len s inou ženou. Dnes je už síce vo väčšine arabských krajín toto pravidlo na ústupe, ale v porovnaní so západnými štátmi muži častejšie sprevádzajú ženu, napr. aj ku lekárovi.

Z výskumu vyplynulo, že o väčšinu (68,2%) respondentov z oboch skúmaných oblastí sa v ich detstve starala prevažne alebo výlučne matka. Je teda na mieste otázka, do akej miery ovplyvňujú podiel na starostlivosti o dieťa výchovné vzorce? Podľa Lippu (2009, s. 227) pohlavne typické správanie u svojich detí podporujú oveľa viac otcovia ako matky. Od útleho detstva rodičia u dievčat podnecujú hry typické pre dievča, napr. hranie sa s bábikou. U chlapcov bola taktiež podnecovaná typická hra s autíčkami. Mohli by sme teda súdiť, že vzorce správania, ktoré sú deťom predkladané vedome či nevedome, vplyvajú na skutočnosť, ako bude vyzeráť výchova ich vlastných detí.

Vyššie dve tretiny otcov (64,6%), ako vyplýva z výskumu, bolo prítomných pri pôrode dieťaťa. Tento počet by sa dal nazvať už pravidelným a je skôr výnimkou než pri pôrode. Rozhodnutie by malo byť spoločné, ale predsa len posledné slovo by mal mať v tomto prípade muž, aby napríklad pri neznášanlivosti pohľadu na krv nebol skôr na prítlač. Účasť otca pri pôrode má viacero významov. Okrem ochrany, podpory a psychickej pomoci vytvára ako jediná blízka osoba sociálne zázemie. Okrem toho je tu predpoklad, že otcov vzťah s dieťaťom bude na hlbšej, intenzívnejšej úrovni.

Na otázku či má byť starostlivosť a výchova o dieťa rovnocenne rozdelená medzi oboch rodičov odpovedalo až 74,5% respondentov kladne. Konkrétne z európskych krajín to bolo 80,9% a z arabských krajín 64,3% respondentov. V teoretickej hladine sa teda trend naozaj ubera smerom k striedaniu partnerov pri starostlivosti o dieťa, i keď v praxi sa to zatiaľ, podľa našich výsledkov, uplatňuje menej. Európski otcovia sa najviac podieľajú na obliekaní, kŕmení, hraní sa a pri čítaní knižiek. Tieto činnosti vykonávajú striedavo s matkami. Vo významne nižšej miere sa zúčastňovali pri vstávaní v noci k prebudenému dieťaťu. Až v 66,2% európskych domácnosti vstáva k dieťaťu výhradne matka. Otcovia z arabských krajín sa rovnako ako otcovia z európskych krajín spoločne s matkou najviac striedajú pri obliekaní, hraní a čítaní knižiek. Rozdiel nastal pri kŕmení, kde sa arabskí otcovia striedajú s matkami menej (27,5%) ako európski otcovia (47,8%).

Postavenie žien a mužov je v dnešnej spoločnosti ovplyvňované nielen biologickými rozdielmi, ale aj spoločenským tlakom. Záujem o zmenu v tejto oblasti je v súčasnej spoločnosti zrejmý. Prispieva k tomu zvyšovanie životných nárokov, rastúca túžba žien po spoločenskom a pracovnom uplatnení. Menia sa aj postoje k žien k tradičným hodnotám. Základným predpokladom zrovnoprávňovania žien je možnosť slobodného definovania svojej vlastnej identity. To znamená, mať možnosť slobodne sa rozhodnúť, či sa vo svojom živote priklonia skôr k tradičnej role, pričom sa čiastočne vzdajú svojich pracovných ambícií, alebo sa naopak svojich príležitostí nevzdajú a budú sa snažiť svoje ambície skĺbiť s rodinou (Renzetti, Curran, 2003, s. 93 – 94). V tomto je však dôležitý aj postoj mužov, manželov, otcov do akej miery sú ochotní akceptovať potreby svojej manželky, matky a spolupodieľať sa okrem iného aj na starostlivosti a výchove spoločných detí.

ZÁVER

Diplomová práca sa zaoberá podielom otca na výchove a starostlivosti o dieťa v Európe a Arabských krajinách. Idea na tému diplomovej práce vznikla pri návšteve arabskej krajiny, Kataru. Nebola to klasická dovolenka pri mori alebo pri objavovaní historických pamiatok. Išlo o dlhodobý pobyt v arabsko-európskej rodine s malými deťmi. A tu sa človeku začnú natískať obrazy, ktoré sú v poslednej dobe často prezentované v Európe, nielen prostredníctvom médií. Terorizmus, zahalené, utláčané ženy bez akýchkoľvek práv, dominantní muži, fyzické tresty a podobne. Je ale na mieste povedať, že Arabov, či už moslimov alebo nemoslimov sú na svete milióny. A drvivá väčšina z nich sú obyčajní ľudia, ktorí chodia pravidelne do práce alebo do školy, a to muži rovnako ako ženy, voľný čas trávia so svojou rodinou alebo pestujú rôzne záľuby a podobne, rovnako ako „my“ z Európy. Veľa ľudí má v tomto smere klapky na očiach, čo je škoda. Prostredníctvom tejto práce teda poukazujeme okrem iného aj na arabských rodičov – otcov, ktorí rovnako ako tí európski, spoločne so svojimi manželkami vychovávajú svoje deti. Z výskumov vyplynulo, že podiel otca na starostlivosti o dieťa je u otcov z oboch krajín porovnateľný. S matkami sa striedajú pri obliekaní, hraní či čítaní knížiek.

Väčšina opýtaných zdieľa názor s tvrdením, že matka a otec majú byť pri výchove dieťaťa rovnocenní. V praxi sa to však uplatňuje menej, čo môže byť ovplyvnené aj tým, že do troch rokov dieťaťa zostáva doma väčšinou matka, pokiaľ otec pracuje.

Naším výskumom sme dosiahli stanovené ciele, overili sme základné otázky týkajúce sa starostlivosti a výchovy dieťaťa. Z výskumu vyplynulo, že trend nových / starajúcich sa otcov je v súčasnej spoločnosti aktuálny. Tradičná patriarchálna rodina, kde majú muž a žena / otec a matka, pevne stanovené „mužské a ženské povinnosti“ je podľa našich výsledkov na ústupe.

V dnešnej dobe je problematika rozdelenia tradičných rolí veľmi diskutovaná. Ženy majú svoje ambície a túžby a väčšina z nich má potrebu ich aj naplniť. Tradičné zobrazovanie ženy za sporákom alebo pri upratovaní už v súčasnosti stáca na význame. Väčšina žien má potrebu založiť si rodinu, mať deti, ale rovnako tak túto potrebu má aj veľa mužov. Prečo by potom, po spoločnom rozhodnutí sa založiť si rodinu, mala zostať väčšina povinností na pleciach ženy? Rozhodnutie bolo spoločné, starajme sa teda spolu. A veľa mladých mužov si to už v dnešnej dobe uvedomuje. Aj napriek tomu, že väčšinu respondentov pred niekoľkými desiatkami rokov vychovávali prevažne výlučne matky, dnes na to veľa ľudí

nedbá. Vážia si, že pri dnešných celospoločenských problémoch, akou je napríklad rozvodovosť, majú svoju rodinu a budú sa o ňu starať s láskou a radi.

ZOZNAM POUŽITÉJ LITERATURY

- [1] BADINTER, Elisabeth, 2006. *Materská láska od 17. storočia po súčasnosť*. Bratislava: Aspekt. ISBN 80-8554-904-2.
- [2] BOSÁ, Monika a Katarína MINAROVÍČOVÁ, 2005. *Rodovo citlivá výchova*. Bratislava: EsFem.
- [3] BUREŠ, Jaroslav. ALF - Euro-středomorské trendy ve správě Nadace Anny Lindhové. *Bulletin Společnosti česko-arabské*. [online]. roč. 18, č. 1. 2010. s. 15 - 17. [cit. 2016 – 04 - 02]. ISSN 1803-9227. Dostupné z: <http://www.czech-arab.org/bulletin/27.pdf>.
- [4] BURGESSOVÁ, Adrienne, 2004. *Návrat otcovství*. Brno: Jota. ISBN 80-7217-296-4.
- [5] DAN, Jiří a Yousef MAHANGA, 1996. Role ženy a muže v eufunkčním manželství českém a arabském – příspěvek k transkulturní analýze. *Sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity*. [online]. [cit. 2016 – 03 - 20]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/114254/P_Psychologica_01-1996-1_11.pdf?sequence=1
- [6] DE SINGHLY, Francois, 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-249-1.
- [7] EL-HADDAD, Yahya, 2003. *Major trends affecting families in the gulf countries*. Bahrain: Bahrain university college of arts.
- [8] Eriksen, Thomas Hylland, 2008. *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-465-6.
- [9] HORSKÝ, Jan a Markéta Seligová, 1996. *Rodina našich předků*. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-7106-195-6.
- [10] HEATHER, Johnson, 2005. *There are Worse Things Than Being Alone: Polygamy in Islam, Past, Present, and Future*. [online]. 11 Wm and Mary J. Women and L. 563. Vol 11 [cit. 2016 – 03 - 16]. Dostupné z: <http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1134&context=wmjowl>
- [11] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [12] KARSTEN, Hartmut, 2006. *Ženy – muži: genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-145-X.
- [13] KASPER, Walter, 1997. *Teologie křesťanského manželství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 80-85959-28-3.

- [14] KHIDAYER, Emire, 2009. *Arabský svět iná planéta?* Bratislava: Marenčin. ISBN 978-80-8114-026-6.
- [15] KOCOURKOVÁ, Jiřina a Ladislav RABUŠIČ, 2006. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: Sprint. ISBN 80-86561-93-3.
- [16] KROPÁČEK, Luboš, 1992. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-125-3.
- [17] KROPÁČEK, Luboš. *Islam a západ*, 2002. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-540-2.
- [18] KŘÍŽKOVÁ, Alena et al., 2008. *Práce a péče: Promněny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. Praha: SLON. ISBN 978-80-86429-94-6.
- [19] LIPPA, Richard. A., 2009. *Pohlaví : příroda a výchova*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1719-2.
- [20] MAHANGA, Yousef, 2014. *Dopady globalizace na sociální a psychologické aspekty života a rodiny příslušníků arabské menšiny v Izraeli*. [online]. Dizertační práce. Brno: Masarykova univerzita. [cit. 2016 – 03 - 25]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/14971/fss_d/Mahagna_dizertace.pdf.
- [21] MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana Paloncyová, 2004. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích II*. Praha: VÚPSV.
- [22] MEADOVÁ, Margaret, 2010. *Pohlaví a temperament v tří primitivních společnostech*. Preložila: Gizela Kubrichtová. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-036-0.
- [23] MOŽNÝ, Ivo, 2002. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON. ISBN 80-86429-05-9.
- [24] MOŽNÝ, Ivo, 2006. *Rodina a společnost*. Praha: SLON. ISBN 80-86429-58-X.
- [25] MURPHY, F. Robert, 2006. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON. ISBN 80-86429-25-3.
- [26] OAKLEY, Annie, 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-403-6.
- [27] ONDREJKOVIČ, Peter a Jana MAJERČÍKOVÁ, 2006. *Zmeny v spoločnosti a zmeny v rodine – kontinuita a zmena*, In *Sociológia – Slovak Sociological Review*, 38 (1).
- [28] RENZETTI, M. Claire a Daniel J. CURRAN, 2003. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0525-2.
- [29] SEDLÁČEK, Lukáš a Kateřina PLESKOVÁ, 2008. *Aktivní otcovství*. Brno: Naše hnutí. ISBN 978-80-903228-9-1.

[30] ŠULOVÁ, Lenka, 2005. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0877-4.

[31] VÁGNEROVÁ, Marie, 1999. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.

ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK

Napr. Například.

Tj. To jest.

St. Storočie.

Tzv. Takzvané.

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1	Chí-kvadrát test dobrej zhody – Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v rámci celého výskumného súboru rodičov bez ohľadu na ich krajinu pôvodu.....	43 - 45
Tabuľka 2	Chí-kvadrát test dobrej zhody – Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z európskych krajín.....	49 - 50
Tabuľka 3	Chí-kvadrát test dobrej zhody – Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z arabských krajín.....	54 - 55
Tabuľka 4	Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatoho, kto z rodičov dieťa kúpe.....	59
Tabuľka 5	Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatoho, kto z rodičov dieťa oblieka.....	60
Tabuľka 6	Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatoho, kto z rodičov dieťa kúpi.....	61
Tabuľka 7	Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatoho, kto z rodičov chodí s dieťaťom k lekárovi.....	62
Tabuľka 8	Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatoho, kto z rodičov chodí s dieťaťom na vychádzky, na ihrisko, na výlety.....	63
Tabuľka 9	Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatoho, kto z rodičov sa s dieťaťom hrá.....	64
Tabuľka 10	Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatoho, kto z rodičov číta dieťaťu knižky.....	65
Tabuľka 11	Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v starostlivosti o dieťa z hľadiskatoho, kto z rodičov vstáva v noci k prebudenému dieťaťu.....	66

Tabuľka 12	Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami z hľadiska ochoty otcov byť pri pôrode dieťaťa.....	67
Tabuľka 13	Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami z hľadiska toho, kto sa staral o rodičov keď boli sami deťmi.....	68
Tabuľka 14	Chí-kvadrát test nezávislosti – rozdiely medzi európskymi a arabskými krajinami v názore rodičov na potrebu rovnocennosti vo výchove.....	69
Tabuľka 15	Overenie hypotéz.....	70

ZOZNAM OBRÁZKOV

Obrázok 1	Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v rámci celého výskumného súboru rodičov bez ohľadu na ich krajinu pôvodu.....	46
Obrázok 2	Porovnanie ďalších faktorov ovplyvňujúcich výchovu v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v rámci celého výskumného súboru rodičov bez ohľadu na ich krajinu pôvodu.....	46
Obrázok 3	Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z európskych krajín.....	51
Obrázok 4	Porovnanie ďalších faktorov ovplyvňujúcich výchovu v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z európskych krajín.....	51
Obrázok 5	Porovnanie rôznych foriem výchovy v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z arabských krajín.....	56
Obrázok 6	Porovnanie ďalších faktorov ovplyvňujúcich výchovu v jednotlivých oblastiach starostlivosti o dieťa v skupine rodičov pochádzajúcich z arabských krajín.....	56

ZOZNAM PRÍLOH

P I Nevyplnený dotazník.....	84
P II Dotazník respondenta z Európskej krajiny.....	87
P III Dotazník respondenta z Arabskej krajiny.....	91

PRÍLOHA P I: Dotazník

Podiel otca vo výchove a v starostlivosti o dieťa v Európe a v Arabs...

https://docs.google.com/forms/d/1i-FjlqeHp3rR_I0Z367QUUVC6B...

Podiel otca vo výchove a v starostlivosti o dieťa v Európe a v Arabských krajinách / Participation of the father in child care and child-rearing in Europe and Arab countries

Vážení rodičia, chcela by som Vás poprosiť o vyplnenie dotazníka k diplomovej práci. Volám sa Daniela Chovanová a téma DP je "Podiel otca vo výchove a v starostlivosti o dieťa v Európe a v Arabských krajinách". Dotazník je anonymný a obsahuje 15 otázok. / Dear parents, I would like to ask you to answer a questionnaire for my final university thesis. My name is Daniela Chovanová and the theme of my final thesis is "Participation of the father in child care and child-rearing in Europe and Arab countries". Questionnaire is anonymous and it consists of 15 questions.

*Slovak / English version

* Povinné

1. Vyberte jednu z nasledujúcich možností. Som / Choose one from the following options. I am *

Označte iba jednu elipsu.

- matka / mother
 otec / father

2. Z ktorej krajiny pochádzate? / What country do you come from? *

3. Mometálne / At the moment *

Označte iba jednu elipsu.

- pracujem na plný úväzok / I am employed full-time
 pracujem na polovičný úväzok / I am employed part-time
 som na materskej alebo rodičovskej dovolenke / I am on maternity leave
 som dobrovoľne nezamestnaný(á) / I am unemployed
 Iné: _____

4. Koľko máte detí? / How many children do you have?

Označte iba jednu elipsu.

- 1
 2
 3
 4
 Iné: _____

5. *

Nasledujúce otázky sa týkajú starostlivosti o Vaše dieťa, deti. Ak už sú staršie, zaspomínajte si, ako to bolo, keď boli malé. The following questions are about child care. If you have older children, try to remember how it was, when they were younger.

V každom riadku označte iba jednu elipsu.

	matka / mother	otec / father	striedavo, podľa možností / once mother, once father	spolu / together	nikto / nobody
Kto dieťa kúpe? / Who is bathing the child?	☐	☐	☐	☐	☐
Kto dieťa oblieka? / Who is dressing the child?	☐	☐	☐	☐	☐
Kto dieťa kŕmi? / Who is feeding the child?	☐	☐	☐	☐	☐
Kto chodí s dieťaťom k lekárovi? / Who visits doctor with the child?	☐	☐	☐	☐	☐
Kto chodí s dieťaťom na výchádzky, na ihrisko, na výlety? / Who goes out with the child, to playground and for trips?	☐	☐	☐	☐	☐
Kto sa s dieťaťom hrá? / Who is playing with the child?	☐	☐	☐	☐	☐
Kto dieťaťu číta knižky? / Who is reading books with the child?	☐	☐	☐	☐	☐
Kto vo vašej domácnosti vstáva v noci k prebudenému dieťaťu? / Who in your family takes care when the child wakes up during the night?	☐	☐	☐	☐	☐

6. Bol otec pri pôrode dieťaťa? / Was the father present during child-birth?

Označte iba jednu elipsu.

áno / yes

nie / no

Iné:

7. Kto sa staral o Vás keď ste boli dieťa? / Who was looking after you when you were a child?

Označte iba jednu elipsu.

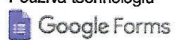
- obidvaja rodičia podľa možnosti rovnakým dielom / both parents, where possible equally
- obidvaja rodičia striedavo, ale matka väčším dielom / both parents, but mother more often
- len matka / only mother
- len otec / only father
- Iné:

8. Myslíte si, že starostlivosť o dieťa má byť rovnocenná? / Do you think the child care should be equivalent?

Označte iba jednu elipsu.

- nie, matka by sa mala o dieťa starať viac / no, mother should take care about child more
- nie, otec by sa mal o dieťa starať viac / no, father should take care about child more
- áno, starostlivosť by mala byť rovnocenná / yes, child care should be equivalent
- Iné:

Používa technológiu

PRÍLOHA P II: Dotazník vyplnený respondentom z Európskej krajiny (SR)

https://docs.google.com/forms/d/1i-FjlqeHp3rR_I0Z367QUUVC6B...

Podiel otca vo výchove a v starostlivosti o dieťa v Európe a v Arabských krajinách / Participation of the father in child care and child-rearing in Europe and Arab countries

Vážení rodičia, chcela by som Vás poprosiť o vyplnenie dotazníka k diplomovej práci. Volám sa Daniela Chovanová a téma DP je "Podiel otca vo výchove a v starostlivosti o dieťa v Európe a v Arabských krajinách". Dotazník je anonymný a obsahuje 15 otázok. /

Dear parents, I would like to ask you to answer a questionnaire for my final university thesis. My name is Daniela Chovanová and the theme of my final thesis is "Participation of the father in child care and child-rearing in Europe and Arab countries". Questionnaire is anonymous and it consists of 15 questions.

*Slovak / English version

Vyberte jednu z nasledujúcich možností. Som / Choose one from the following options. I am *

- matka / mother
- otec / father

Z ktorej krajiny pochádzate? / What country do you come from? *

SR

Momentálne / At the moment *

- pracujem na plný úväzok / I am employed full-time
- pracujem na polovičný úväzok / I am employed part-time
- som na materskej alebo rodičovskej dovolenke / I am on maternity leave
- som dobrovoľne nezamestnaný(a) / I am unemployed
- Iné:

Koľko máte detí? / How many children do you have?

- 1
- 2
- 3
- 4
- Iné:

*

Nasledujúce otázky sa týkajú starostlivosti o Vaše dieťa, deti. Ak už sú staršie, zaspomínajte si, ako to bolo, keď boli malé. The following questions are about child care. If you have older children, try to remember how it was, when they were younger.

	matka / mother	otec / father	striedavo, podľa možností / once mother, once father	spolu / together	nikto / nobody
Kto dieťa kúpe? / Who is bathing the child?	☒	☐	☐	☐	☐
Kto dieťa oblieka? / Who is dressing the child?	☐	☐	☒	☐	☐
Kto dieťa krmí? / Who is feeding the child?	☐	☐	☒	☐	☐
Kto chodí s dieťaťom k lekárovi? / Who visits doctor with the	☐	☐	☒	☐	☐

child?

Kto chodí s dieťaťom na
výchádzky, na ihrisko, na výlety?
/ Who goes out with the child,
to playground and for trips?

Kto sa s dieťaťom hrá? / Who is
playing with the child?

Kto dieťaťu číta knihy? / Who is
reading books with the child?

Kto vo vašej domácnosti vstáva
v noci k prebudenému dieťaťu? /
Who in your family takes care
when the child wakes up during
the night?

**Bol otec pri pôrode dieťaťa? / Was the father present during child-
birth?**

áno / yes

nie / no

Iné:

**Kto sa staral o Vás keď ste boli dieťa? / Who was looking after you
when you were a child?**

obidvaja rodičia podľa možností rovnakým dielom / both parents, where
possible equally

obidvaja rodičia striedavo, ale matka väčším dielom / both parents, but mother
more often

len matka / only mother

len otec / only father

Iné:

**Myslíte si, že starostlivosť o dieťa má byť rovnocenná? / Do you think
the child care should be equivalent?**

- nie, matka by sa mala o dieťa starať viacej / no, mother should take care about child more
 - nie, otec by sa mal o dieťa starať viacej / no, father should take care about child more
 - áno, starostlivosť by mala byť rovnocenná / yes, child care should be equivalent
 - Iné:
-

Tento obsah nie je vytvorený ani schválený spoločnosťou Google.

Google Forms

PRÍLOHA P III: Dotazník vyplnený respondentom z Arabskej krajiny (Egypt)

Podiel otca vo výchove a v starostlivosti o dieťa v Európe a v Arabských krajínach / Participation of the father in child care and child-rearing in Europe and Arab countries

Vážení rodičia, chcela by som Vás poprosiť o vyplnenie dotazníka k diplomovej práci. Volám sa Daniela Chovanová a téma DP je "Podiel otca vo výchove a v starostlivosti o dieťa v Európe a v Arabských krajínach". Dotazník je anonymný a obsahuje 15 otázok. /

Dear parents, I would like to ask you to answer a questionnaire for my final university thesis. My name is Daniela Chovanová and the theme of my final thesis is "Participation of the father in child care and child-rearing in Europe and Arab countries". Questionnaire is anonymous and it consists of 15 questions.

*Slovak / English version

Vyberte jednu z nasledujúcich možností. Som / Choose one from the following options. I am *

matka / mother

otec / father

Z ktorej krajiny pochádzate? / What country do you come from? *

Egypt

Mometálne / At the moment *

- pracujem na plný úväzok / I am employed full-time
- pracujem na polovičný úväzok / I am employed part-time
- som na materskej alebo rodičovskej dovolenke / I am on maternity leave
- som dobrovoľne nezamestnaný(á) / I am unemployed
- iné:

Koľko máte detí? / How many children do you have?

- 1
- 2
- 3
- 4
- iné:

*

Nasledujúce otázky sa týkajú starostlivosti o Vaše dieťa, deti. Ak už sú staršie, zaspomínajte si, ako to bolo, keď boli malé. The following questions are about child care. If you have older children, try to remember how it was, when they were younger.

	matka / mother	otec / father	striedavo, podľa možností / once mother, once father	spolu / together	nikto / nobody
Kto dieťa kúpe? / Who is bathing the child?	☐	☒	☐	☐	☐
Kto dieťa oblieka? / Who is dressing the child?	☒	☐	☐	☐	☐
Kto dieťa kímí? / Who is feeding the child?	☐	☒	☐	☐	☐
Kto chodí s dieťaťom k lekárovi? / Who visits doctor with the	☐	☒	☐	☐	☐

child?

Kto chodí s dieťaťom na výchádzky, na ihrisko, na výlety? / Who goes out with the child, to playground and for trips?

Kto sa s dieťaťom hrá? / Who is playing with the child?

Kto dieťaťu číta knihy? / Who is reading books with the child?

Kto vo vašej domácnosti vstáva v noci k prebudenému dieťaťu? / Who in your family takes care when the child wakes up during the night?

Bol otec pri pôrode dieťaťa? / Was the father present during child-birth?

áno / yes

nie / no

Iné:

Kto sa staral o Vás keď ste boli dieťa? / Who was looking after you when you were a child?

obidvaja rodičia podľa možností rovnakým dielom / both parents, where possible equally

obidvaja rodičia striedavo, ale matka väčším dielom / both parents, but mother more often

len matka / only mother

len otec / only father

Iné:

Myslíte si, že starostlivosť o dieťa má byť rovnocenná? / Do you think the child care should be equivalent?

https://docs.google.com/forms/d/1i-FjlqeHp3rR_I0Z367QUUVC6B...

- nie, matka by sa mala o dieťa starať viac / no, mother should take care about child more
- nie, otec by sa mal o dieťa starať viac / no, father should take care about child more
- áno, starostlivosť by mala byť rovnocenná / yes, child care should be equivalent
- Iné: _____

Tento obsah nie je vytvorený ani schválený spoločnosťou Google.

Google Forms